

Natuurmonitoring Gemeente Laarbeek

Resultaten 2017

Gemeente
Laarbeek

Natuurmonitoring Gemeente Laarbeek

Resultaten 2017

Door:
Maartje Bleeker

In opdracht van:
Gemeente Laarbeek

December 2017

Colofon

Door:

Ecologica
Rondven 22
6026 PX Maarheeze
tel: 0495 - 46 20 70
fax: 0495 - 46 20 79
info@ecologica.eu
www.ecologica.eu

In opdracht van:

Gemeente Laarbeek
Postbus 190
5740 AD Beek en Donk

Projectnummer: P2017/71

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, microfilm, fotokopie of op welke andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever en auteurs.

Ecologica is niet aansprakelijk voor directe of gevolgschade die voortvloeit uit toepassing van de conclusies, aanbevelingen en resultaten uit dit rapport en overige werkzaamheden van Ecologica. Opdrachtgever vrijwaart Ecologica in deze tevens voor aanspraken van derden.

INHOUDSOPGAVE

Inhoudsopgave.....	3
Voorwoord	4
Samenvatting	5
1 Inleiding.....	7
1.1. Doelstelling.....	7
1.2. Werkwijze.....	7
1.3. Leeswijzer.....	8
2 Methode.....	9
2.1. Gegevens.....	9
2.2. Beoordeling.....	9
3 Resultaten	10
3.1. Natuurontwikkeling beken.....	10
3.2. Bijzondere natuurgebieden	15
3.3. Natuurherstel vennen	18
3.4. Natuurwaarde agrarisch gebied.....	20
3.5. Natuurwaarde poelen en stilstaande wateren	27
3.6. Natuurwaarde bebouwde kom.....	29
3.7. Verschralingsbeheer bermen.....	33
3.8. Extensief beheer zandwegen	35
3.9. Bossen en bosranden.....	38
3.10. Nieuwe natuurgebieden	41
4 Conclusies en aanbevelingen	45
BRONNEN	47
Bijlage 1: Natuurwaardeontwikkeling van de ecologisch beheerde bermen.....	48

VOORWOORD

De gemeente Laarbeek heeft in 2010 een monitoringplan op laten stellen om wat betreft natuurwaarden binnen de gemeente te kunnen sturen op doelen. In 2011 is deze monitoring opgestart. De eerste resultaten zijn gerapporteerd en inmiddels is gestart met de eerste herhalingsronden. De huidige rapportage bevat de resultaten van de monitoring tot en met 2016.

Opdrachtgever binnen de gemeente Laarbeek is Michel Brands, beleidsmedewerker Groen.

Een groot deel van de veldgegevens zijn verzameld door IVN Laarbeek: de vogelwerkgroep, plantenwerkgroep en waterwerkgroep, met als contactpersoon Bert Lemmens. Daarnaast is dankbaar gebruik gemaakt van de gegevens van een hoop andere partijen: Provincie Noord-Brabant, Staatsbosbeheer, Bosgroep Zuid-Nederland, Brabants Landschap, Laarbeeks Landschap, De Vlinderstichting en SOVON. De aansluiting van de gemeente bij de Nationale Database Flora en Fauna (NDDF) van Bij12 zorgde ervoor dat een deel van deze gegevens ook makkelijk toegankelijk waren.

Het project is uitgevoerd onder leiding van Maartje Bleeker van Ecologica. Daarnaast hebben Tim Faasen, Karin Albers en Roel de Greeff hieraan bijgedragen.

SAMENVATTING

De gemeente Laarbeek heeft in 2011 een monitoringplan op laten stellen om de natuurwaarde in de gemeente te kunnen volgen en evalueren. In deze monitoring wordt de ontwikkeling van 10 natuurdoelstellingen gevolgd. Het betreft de volgende natuurdoelstellingen:

1. Natuurontwikkeling beken en beekdalen
2. In stand houden bijzondere natuurwaarden
3. Natuurherstel vennen
4. Toename natuurwaarde agrarisch gebied
5. Behoud en verdere ontwikkeling natuurwaarde poelen en stilstaande wateren
6. Toename natuurwaarde bebouwde kom
7. Toename natuurwaarde ecologische bermen
8. Toename natuurwaarde extensief beheer zandwegen
9. Behoud en ontwikkeling natuurwaarde bossen en bosranden
10. Behoud en ontwikkeling natuurwaarde nieuwe natuurgebieden

Er is hierbij enerzijds gebruik gemaakt van bestaande monitoring, maar daarnaast zijn door IVN Laarbeek gericht diverse monitoringprojecten opgestart om deze doelstellingen te toetsen en zijn er door Ecologica enkele aanvullende inventarisaties uitgevoerd.

De huidige rapportage geeft een beeld van de ontwikkelingen van de natuurwaarden in de gemeente vanaf 2011. Hiervoor zijn diverse beoordelingssystemen opgezet voor de verschillende monitoringprojecten (Bleeker en Faasen, 2017). De beoordeling is cijfermatig bepaald, en is vervolgens opgedeeld in de 4 categorieën slecht, matig, redelijk of goed.

De beoordeling van de verschillende natuurdoelstellingen laat een gevarieerd beeld zien. De nieuwe natuurgebieden ontwikkelen zich goed en het gefaseerde beheer heeft een duidelijk positieve invloed. Ook de extensivering van het beheer van de zandwegen laat een positief effect op de natuurwaarden zien. De natuurwaarde van de overige gebieden laat echter nog wat te wensen over. Er zijn op deze gebieden echter ook al duidelijke stappen gezet om de natuurwaarde te verbeteren: de Goorloop krijgt meer ruimte en er worden veel nieuwe stapstenen langs deze beek ingericht. In de bebouwde kom zijn enkele duizenden vierkante meters met vaste planten aangeplant en op verschillende plekken in het agrarisch gebied worden kleine natuurgebiedjes aangelegd.

De belangrijkste stappen om de natuurwaarde in de gemeente verder te verbeteren zijn:

1. Structureel meer ruimte voor natuur in het agrarisch gebied door bredere bermen, akkerranden en sloot- en beekkanten, creëren overhoekjes, ontwikkelen mantel- en zoomvegetaties etc.
2. Ook de andere beken in de gemeente meer ruimte geven.
3. Het gevolgde verschalings- en ecologische beheer consequent vol blijven houden: momenteel is nog geen duidelijk trend zichtbaar maar daarvoor is zes jaar verschalingsbeheer ook nog vrij kort. Mogelijk dat op termijn blijkt dat het verschalingsbeheer enigszins moet worden aangepast.
4. Het Torrenven alleen kleinschalig beheren en de heide bij voorkeur verder uitbreiden.

5. Bij het ecologisch beheer van zandwegen goed opletten dat de wegen niet te veel beschaduwd worden.
6. Meemaaien van de poel in het grasland bij Clerxbos.

1 INLEIDING

De gemeente Laarbeek is in 2011 gestart met een monitoring van natuurwaarden binnen de gemeente en toetst daarmee het gevoerde natuurbeleid op effectiviteit. Deze monitoring is gebaseerd op het voor dat doel opgezette monitoringplan uit 2010 (Albers en Bleeker, 2010). Hierbij wordt gebruik gemaakt van monitoringprojecten van derden, specifiek hiervoor opgezette monitoring van IVN Laarbeek en aanvullende monitoring door Ecologica. De eerste resultaten van deze monitoring zijn gerapporteerd in 2012 (Bleeker en Albers, 2012) en 2014 (Bleeker, 2014). De huidige rapportage geeft de resultaten van de monitoring tot en met 2016 en geeft de ontwikkelingen in de natuurwaarden binnen de gemeente weer (voor zover af te leiden uit de beschikbare gegevens).

1.1. Doelstelling

Doelstelling van het huidige project is de analyse van de huidige toestand van de natuurwaarden binnen de gemeente Laarbeek en de ontwikkelingen daarin sinds 2011. Om een genuanceerd beeld te kunnen vormen van de natuurwaarde binnen de gemeente is de ontwikkeling van 10 natuurdoelstellingen gevolgd:

1. Natuurontwikkeling beken
2. In stand houden bijzondere natuurwaarden
3. Natuurherstel vennen
4. Toename natuurwaarde agrarisch gebied
5. Behoud en verdere ontwikkeling natuurwaarde poelen en stilstaande wateren
6. Toename natuurwaarde bebouwde kom
7. Toename natuurwaarde ecologische bermen
8. Toename natuurwaarde extensief beheer zandwegen
9. Behoud en ontwikkeling natuurwaarde bossen en bosranden
10. Behoud en ontwikkeling natuurwaarde nieuwe natuurgebieden

De huidige rapportage geeft een beeld van de huidige toestand van deze 10 natuurdoelstellingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van een cijfermatige beoordeling die opgedeeld wordt in de 4 categorieën slecht, matig, redelijk of goed. Daarnaast wordt voor zover mogelijk de trend van de 10 natuurdoelstellingen over de afgelopen jaren bepaald.

1.2. Werkwijze

Er is gebruik gemaakt van een groot aantal verschillende monitoringprojecten, waaronder bestaande monitoringprojecten van derden en specifiek voor dit doel opgezette monitoringprojecten van IVN Laarbeek en Ecologica. Welke monitoringprojecten zijn gebruikt is weergegeven in de actualisatie van het monitoringplan (Bleeker en Faasen, 2017). Voor alle monitoringprojecten zijn beoordelingsmethoden opgezet om de waarnemingen te kunnen gebruiken voor de bepaling van de natuurwaarde in het kader van de beleidsevaluatie voor de gemeente. Een nadere beschrijving van deze beoordelingsmethode is ook te

vinden in de rapportage van het geactualiseerde monitoringplan (Bleeker en Faasen, 2017).

1.3. Leeswijzer

In Hoofdstuk 2 is beknopt de methode van monitoring en beoordeling weergegeven. In Hoofdstuk 3 is kort aangegeven welke monitoringprojecten voor welke natuurdoelstellingen gebruikt zijn en zijn de beoordelingen van de 10 natuurdoelstellingen grafisch weergegeven. Deze beoordeling wordt vervolgens kort besproken, waarbij aanbevelingen voor verdere verbetering worden aangegeven. In Hoofdstuk 4 volgen de conclusies en aanbevelingen.

2 METHODE

2.1. Gegevens

In deze rapportage zijn alle beschikbare gegevens gebruikt tot en met 2016. Het gaat hierbij deels om gegevens die speciaal voor dit doel zijn verzameld: diverse projecten van de IVN Laarbeek en inventarisaties uitgevoerd door Ecologica en daarnaast is gebruik gemaakt van bestaande monitoringsprojecten van Provincie Noord-Brabant, Staatsbosbeheer, Bosgroep Zuid-nederland, Brabants Landschap, Laarbeeks Landschap, SOVON en De Vlinderstichting. Voor een volledig overzicht van de gebruikte monitoringprojecten wordt verwezen naar de Actualisatie van het monitoringplan (Bleeker en Faasen, 2017).

Bij de analyse wordt uitgegaan van een vierjarige cyclus van beoordelen. De eerste beoordeling over de jaren 2011 t/m 2014 vormt de nulmeting. De volgende periode wordt gevormd door de jaren 2015 t/m 2018. In deze rapportage wordt dus een eerste aanzet gedaan tot vergelijking van de gegevens met de nulmeting, maar daarbij zijn nog niet alle gegevens van de herhalingsronde beschikbaar. De reden waarom toch al een rapportage gewenst was, hangt samen met het gegeven dat het wenselijk was om zo veel mogelijk gegevens beschikbaar te hebben voor de aankomende verkiezingen.

2.2. Beoordeling

Voor alle monitoringprojecten is een beoordelingsmethode opgezet om de natuurwaarde van de verschillende proefvlakken te beoordelen (Bleeker en Faasen, 2017). Deze beoordeling betreft een cijfermatige beoordeling in 4 klassen:

slecht	score 0 tot 1,0
matig	score 1,0 tot 2,0
redelijk	score 2,0 tot 3,0
goed	score 3,0 tot 4,0

De beoordelingsmethode is uitgewerkt in de actualisatie van het monitoringplan (Bleeker en Faasen, 2017). Over het algemeen zijn deze methoden gebaseerd op het voorkomen van bijzondere of karakteristieke soorten en de mate van voorkomen van deze soorten.

In de huidige rapportage is de huidige natuurwaarde van de natuurdoelstellingen met behulp van deze score weergegeven per monitoringproject. Daarnaast is, voor zover nu reeds mogelijk, de ontwikkeling van de natuurwaarde per monitoringproject geanalyseerd.

De resultaten van de beoordelingen zijn gevisualiseerd in grafieken. Om een natuurwaardescore van nul goed te visualiseren is bij sommige grafieken de y-as op -0,5 gezet, om de rode balk zichtbaar te maken.

3 RESULTATEN

In dit hoofdstuk worden de resultaten per natuurdoelstelling behandeld. Er wordt eerst een beeld gegeven van de huidige natuurwaarde, gebaseerd op de meest recente gegevens, maar maximaal 4 jaar oud (2012 tot en met 2016). Vervolgens wordt, zo ver mogelijk, een vergelijking gemaakt met de eerdere gegevens en wordt een ontwikkeling van de natuurwaarden gegeven. De resultaten worden toegelicht en er worden aanbevelingen gegeven voor verbeteringen.

3.1. Natuurontwikkeling beken

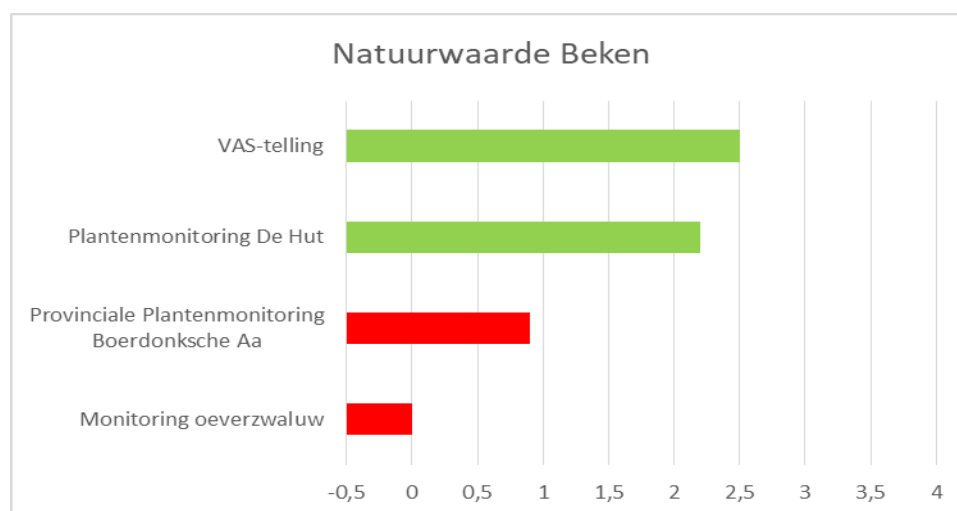
In deze doelstelling gaat het om de natuurontwikkeling van beken: de beek met oevers en met eventuele Ecologische verbindingzones en poelen. Voor de analyse van de natuurwaarde van de beken wordt gebruik gemaakt van de volgende monitoringprojecten:

- Provinciale Monitoring Vaatplanten: Boerdonk (Boerdonksche Aa: secties 1, 2, 3, 6, 7, 28, 29, 30, 31, 41, 42)
- Plantenmonitoring nieuwe natuurgebieden: De Hut
- VAS-telling (Relevante proefvlakken: 5, 6, 8, 13, 15, 17, 18)
- Monitoring Oeverwaluw
- (Oevermonitoring Aa en Maas)
- (Visstandmonitoring Aa en Maas)

Van de visstandmonitoring en oevermonitoring van Aa en Maas is nog geen recentere data beschikbaar dan 2012. Deze monitoring is hier derhalve niet meegenomen.

3.1.1. Huidige natuurwaarde

De beoordeling van de beken door de verschillende monitoringprojecten varieert van redelijk tot slecht (Figuur 1).

Figuur 1: Huidige natuurwaarde beken (2016).

De oeverwaluw is geheel verdwenen door instorten van de oeverwaluwwand.

De oevervegetatie van de Boerdonksche Aa scoort nog net slecht. Negatieve indicatoren als liesgras, riet en brandnetel komen vaak voor, terwijl positieve indicatoren als pinksterbloem, grote kattenstaart en glanzig fonteinkruid maar zelden aanwezig zijn. De vegetatie van het nieuwe natuurgebied De Hut, bij de Broek Aa, laat een hogere natuurwaarde zien, met het voorkomen van kenmerkende soorten als echte koekoeksbloem, bosbies en veldrus en met lagere abundanties van negatieve indicatoren.

Ook de vogels scoren redelijk bij de beken. Van de vogels zijn soorten als blauwborst, bosrietzanger, geelgors, gele kwikstaart, graspieper, groene specht, ijsvogel, kneu, koekoek, kwartel, rietgors, roodborsttapuit, spotvogel en torenvalk waargenomen. In totaal zijn 63 soorten vogels waargenomen in de 7 proefvlakken. Dit aantal varieert per proefvlak van 24 soorten (Nieuwe Veldweg) tot 45 soorten (Verlengde Kleine Biesdijk). Deze laatste ligt dicht bij het natuurgebied De Biezen, wat mede het grote aantal soorten kan verklaren. Van de beeksoorten komt ijsvogel voor, de grote gele kwikstaart ontbreekt echter. De aangetroffen soorten indiceren vooral de aanwezigheid van enige waardevolle landschapselementen nabij de beken. Deze kunnen een goed eerste aanknopingspunt vormen voor verdere verbetering op lokale schaal.

Lastig puntje in de beoordeling is overigens dat de beschikbare data geen onderscheid maakt tussen territoriale vogels en niet-territoriale vogels. Voor een deel van de soorten geldt dat een broedgeval heel waardevol zou zijn, maar een doortrekker veel minder indicatief is. De resultaten kunnen hierdoor slechts op vrij globale schaal worden geduid.

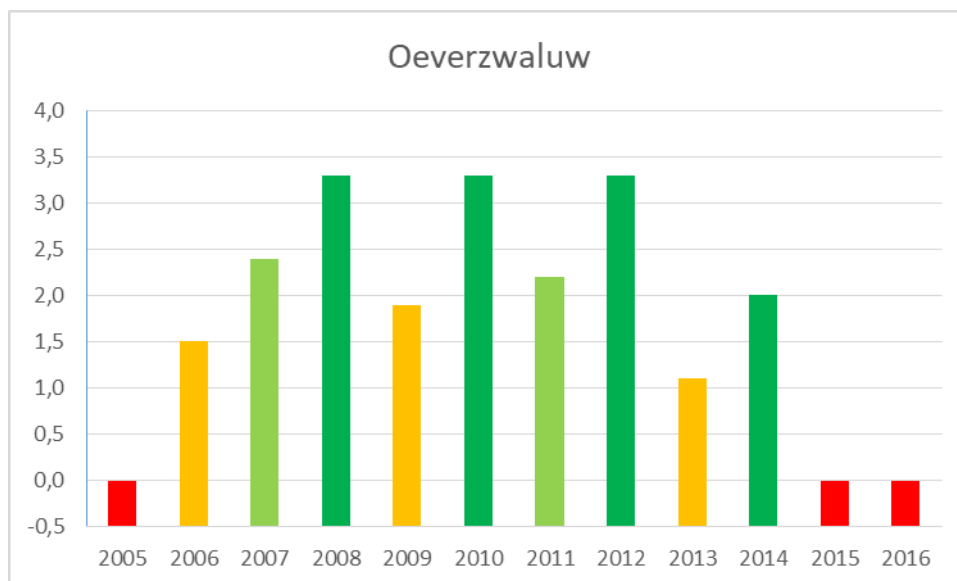
3.1.2. Ontwikkeling Natuurwaarde

Tabel 1: Trend natuurwaarde beken.

	2012	2016	trend
Monitoring oeverwaluw	3,3	0	--
VAS-telling	2,6	2,7	=
Plantenmonitoring De Hut	1,7	2,2	+
Provinciale Monitoring Vaatplanten Boerdonk	1,1	0,9	-

Oeverwaluw

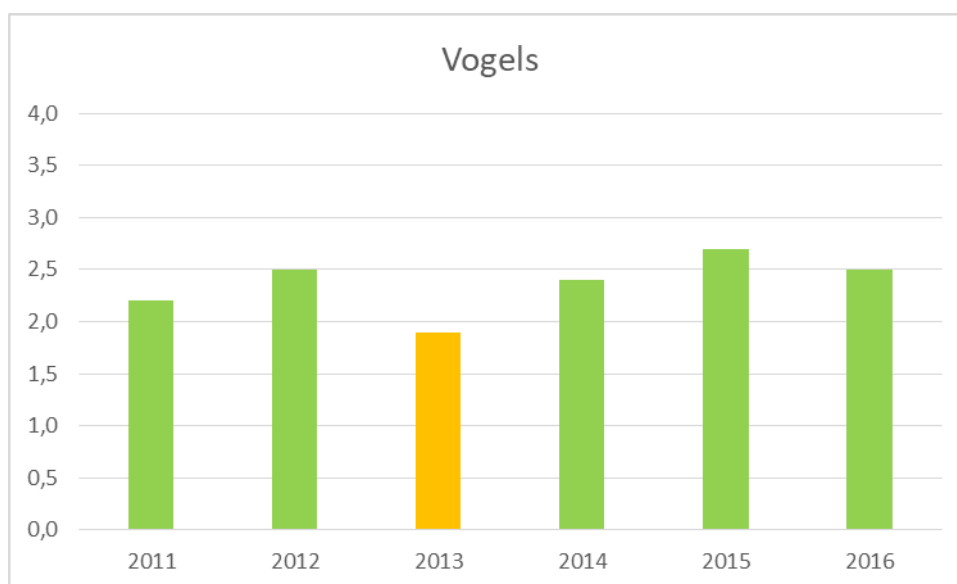
Na het aanleggen van een oeverwaluwwand van geel zand in 2005 heeft zich een populatie oeverwaluwen in de gemeente gevestigd. Deze oeverwaluwwand is in 2015 echter volledig ingestort, waardoor ook de populatie oeverwaluwen uit de gemeente is verdwenen. Er is in 2016 echter een nieuwe betonnen oeverwaluwwand aangelegd langs de Goorloop op het terrein van Bavaria, waardoor de mogelijkheid is ontstaan dat het met deze soort weer beter zal gaan. In 2016 waren hier echter nog geen nestholten bezet.

Figuur 2: Ontwikkeling van de oeverwaluw in de gemeente Laarbeek vanaf 2005 tot en met 2016, weergegeven in de natuurwaardescore.

VAS-telling

De vogels van de beken tonen een redelijke natuurwaarde aan, welke een zeer licht stijgende lijn laat zien over de jaren (+0,07 per jaar) (Figuur 3: Natuurwaarde van de beken afgeleid van de VAS-tellingen.). Het betreft bovenal soorten van beekbegeleidende landschappen zoals ruigten, natte graslanden, moerasbosjes en dergelijke. Strikt aan de beek zelf gebonden soorten zijn er in deze regio heel weinig; in feite alleen ijsvogel en grote gele kwikstaart. Eerstgenoemde was in alle jaren aanwezig behalve 2013. In de VAS-tellingen zijn geen grote gele kwikstaarten waargenomen. Uit de NDFF blijkt echter wel dat de grote gele kwikstaart vanaf 2015 bij de waterzuiveringsinstallatie bij de Aa broedt (NDFF, 10 okt 2017). Bij de Goorloop zijn sinds 2014 in de broedtijd geen grote gele kwikstaarten meer gesignaleerd.

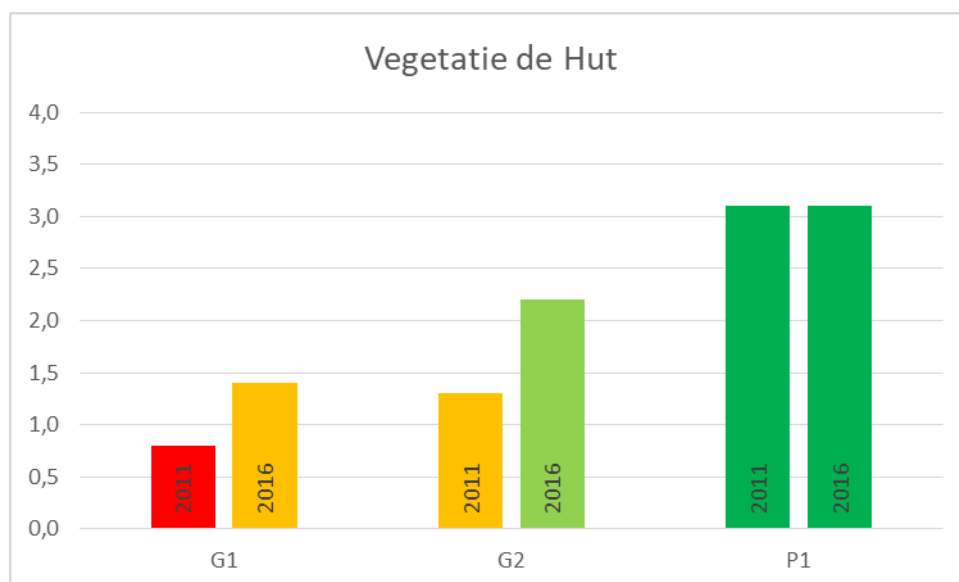

Figuur 3: Natuurwaarde van de beken afgeleid van de VAS-tellingen.

Plantenmonitoring nieuwe natuurgebieden: De Hut

De vegetatieontwikkeling van De Hut gaat de goede kant op (Figuur 4). Het vegetatieproefvlak bij de poel was in 2011 al goed ontwikkeld, met soorten als geelgroene zegge, bosbies en echte koekoeksbloem. De invloed van kwel naast adequaat beheer zorgen hiervoor. In 2016 is geelgroene zegge verdwenen, maar is de abundantie van echte koekoeksbloem flink toegenomen. De oevervegetatie van de poel was in 2012 al goed en is dat gebleven.

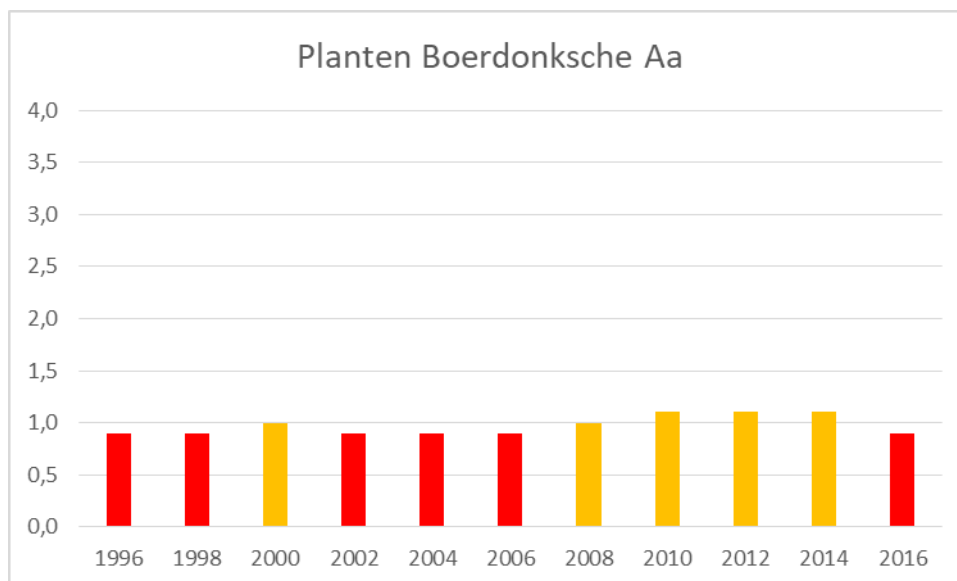
Die kwel haalt helaas niet het voedselrijke maaiveld van grasland 1 (G1 in figuur 4) en dit grasland scoorde in 2011 dan ook slecht. Er kwamen geen positieve indicatoren voor, alleen negatieve: gewone berenklauw, engels raaigras, ridderzuring en grote brandnetel. In 2016 betreft het nog steeds een tamelijk soortenarm ruig grasland met negatieve indicatoren, maar er hebben zich inmiddels ook enkele positieve indicatoren zoals gewone margriet en kantig hertshooi gevestigd. Gewoon struisgras is zelfs abundant aanwezig, waardoor de score is toegenomen tot matig. Grasland 2 (G2) startte al wat kruidenrijker en in 2016 is het aantal positieve indicatoren verder toegenomen, evenals de mate van voorkomen van deze soorten, waaronder gewone margriet, jakobskruid, gewoon struisgras en gewoon biggenkruid. Het aantal negatieve indicatoren is juist afgenomen. Dit grasland ontwikkelt zich tot een kruidenrijk en gevarieerd grasland.

Figuur 4: Vegetatie-ontwikkeling De Hut in 3 proefvlakken. P= Poel, G=Grasland.

Provinciale plantenmonitoring: Boerdonksche Aa

De oevervegetatie van de Boerdonksche Aa schommelt rond de grens van slecht naar matig (Figuur 5). Er is geen duidelijke ontwikkeling in de vegetatie te ontdekken. Positieve indicatoren duiken af en toe her en der op, maar weten zich niet structureel te vestigen. De invloed van de aanliggende landbouwpercelen drukt een zware stempel op deze beek.

Figuur 5: Ontwikkeling van de natuurwaardescore van de vegetatie langs de Boerdonsche Aa, gebaseerd op de vaatplantenmonitoring van de provincie Noord-Brabant.

3.1.3. Conclusie en advies

De beken vormen een redelijke leefomgeving voor broedvogels. De oeverwal is weliswaar verdwenen uit de gemeente door het instorten van de oeverwalwand, maar met de aanleg van een nieuwe betonnen wand is de mogelijkheid voor herstel geboden. Het blijft echter nog even afwachten of de zwaluwen de nieuwe plek op waarde weten te schatten. Uit de VAS-tellingen blijkt dat de beken geschikt biotoop bieden aan een redelijke verscheidenheid aan vogels. Het betreft met name soorten van begeleidende landschapselementen zoals ruigten, natte graslanden en (moeras)bosjes. Op kleine schaal valt verbetering te verwachten door actief in te zetten op het vergroten van het aantal, de omvang en de kwaliteit van dergelijke elementen. Grootschalige verbetering vereist een meer systeemgerichte aanpak op stroomgebiedniveau waarbij bijvoorbeeld ook gekeken wordt naar mogelijkheden om vermessing en verdroging structureel aan te pakken. In de beken zelf kan gezocht worden naar mogelijkheden om te komen tot een meer gevarieerd stromingsprofiel, met ruimtelijke variatie in stroomsnelheid, waterdiepte, bodemsubstraat en oeverexpositie (inclusief steilkanten waarin soorten als de ijsvogel hun nesten kunnen bouwen).

In de afgelopen jaren is op sommige plaatsen overigens al hard gewerkt om dergelijke maatregelen te nemen. Met name bij de Goorloop zijn al veel inrichtingsmaatregelen genomen om natuurwaarden meer kans te geven.

Uit de plantenmonitoring van de provincie blijkt dat de Boerdonsche Aa bij Boerdonk nog weinig ruimte biedt aan gevarieerde oeverbegroeiingen. De beek ligt hier strak tussen de aanliggende agrarische percelen. Door deze beek meer ruimte te bieden kan zich hier ook een betere oevervegetatie ontwikkelen. Deze vormt toch vaak de basis van de natuurwaarden. Uit de ontwikkeling van de vegetatie bij De Hut, waar naast de kronkelende beek graslanden en een poel zijn aangelegd, komt ook naar voren dat het aanleggen van dergelijke kleine stapstenen bij beken zeker zinvol is, de vegetatie ontwikkelt zich hier redelijk tot goed.

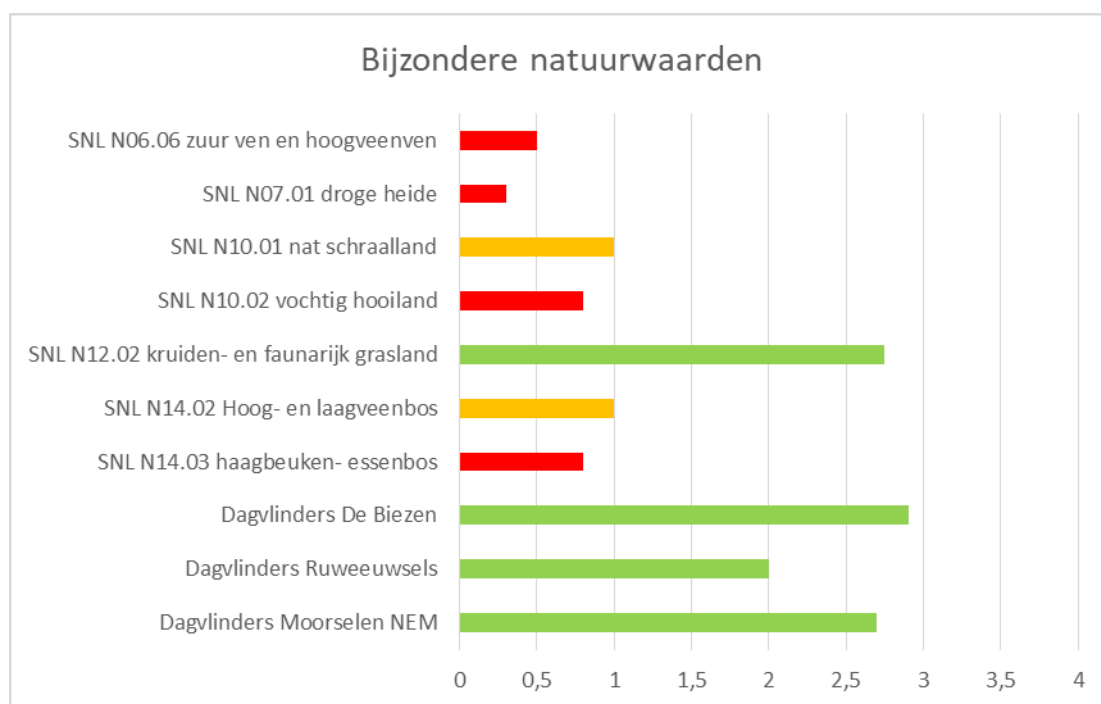
3.2. Bijzondere natuurgebieden

Hierbij wordt vooral gekeken naar de meer bijzondere natuurgebieden en of hier de soorten stand weten te houden of dat zich nieuwe bijzondere soorten kunnen vestigen. Het gaat hierbij om de volgende gebieden: Moorselen, Ruweeuwsels, De Biezen en het Torrenven. Voor deze beoordeling is gebruik gemaakt van de volgende gegevens:

- Dagvlinders NEM Moorselen
- Dagvlinders Natuurgebieden: Ruweeuwsels en De Biezen
- Reptielen Torrenven
- SNL-Monitoring, specifieke beheertypen

3.2.1. Huidige natuurwaarde

De bijzondere natuurgebieden scoren momenteel slecht tot redelijk. SNL-beheertype vochtig hooiland scoort slecht. Dit type komt voor in De Biezen, bij Eyckenlust en in geringe mate in de Moorselen. De doelsoorten vleeskleurige orchis, moerassprinkhaan, gewone dotterbloem en rietorchis komen voor en nog enkele andere soorten als hooibeestje en groot dikkopje, maar dit is niet voldoende om een matige score te behalen. Veel van de binnen het SNL vastgestelde doelsoorten komen in de regio ook niet voor.

Figuur 6: Huidige natuurwaarde bijzondere natuurgebieden

Beheertype nat schraalland scoort matig. Dit beheertype is te vinden in de Moorselen. Van de SNL-doelsoorten komen vleeskleurige orchis en moerassprinkhaan hier veelvuldig voor, daarnaast komen ook gevlekte orchis en rietorchis, schildereprijs en moeraskartelblad voor en bijzondere soorten als wateraardbei, waterviolier en moeraskruiskruid. Ook kamgras, zwarte zegge en echte koekoeksbloem komen veelvuldig voor. Dit is bij elkaar zondermeer

een waardevolle set soorten. Veel andere soorten die je in een goed ontwikkeld nat schraal-land mag verwachten ontbreken echter. De SNL-beoordeling is op dit vlak behoorlijk streng. Kruiden- en faunarijck grasland scoort redelijk. Dit beheertype komt voor in De Biezen, Ruweeuwsels en Laag Strijp. Er komen verschillende doelsoorten voor als knoopkruid, echte koekoeksbloem, gewone margriet, vogelpootje, hooibeestje, zwartsprietdikkopje, bruin zandoogje en groot dikkopje.

De SNL- Beheertypen zuur ven en droge heide worden besproken in paragraaf 3.3, de bos-beheertypen in paragraaf 3.9.

De dagvlinders in de gebieden De Biezen, Ruweeuwsels en Moorselen scoren alle redelijk. Er komen veel soorten voor en in redelijke aantallen. De echte bijzonderheden als bont dikkopje, kleine ijsvogelvlinder of grote weerschijnvlinder zijn echter afwezig. In 2016 is een wel enkel exemplaar van het bijzondere spiegeldikkopje gezien in De Biezen op een vochtig hooiland. Deze soort is in 2017 echter niet terug gevonden. Het beheer was voor deze soort op die plek niet gunstig, het grasland was in zijn geheel gehooïd.

3.2.2. Ontwikkeling Natuurwaarde

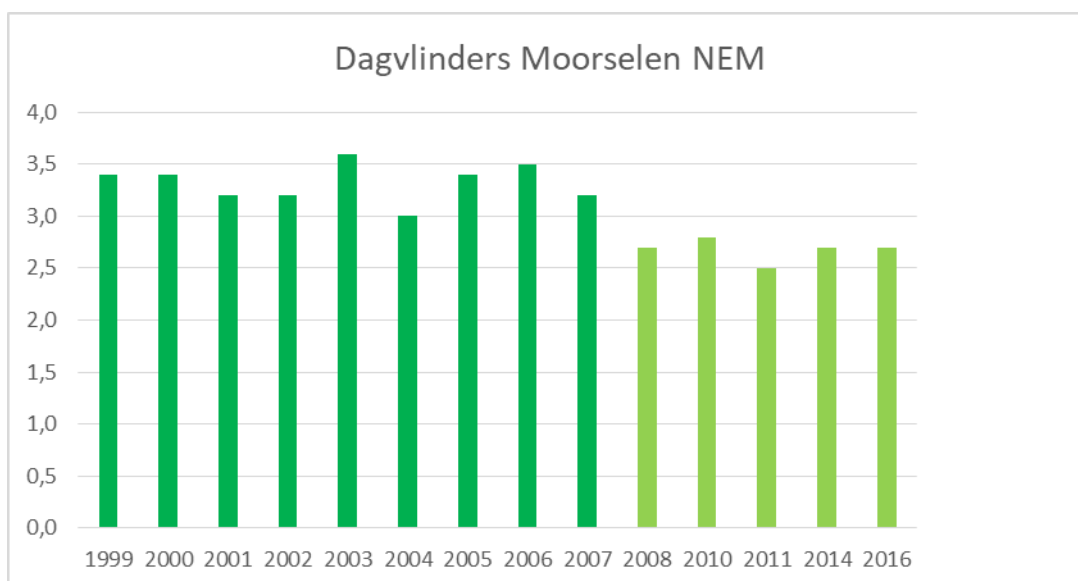
De natuurwaardescore van de dagvlinders in Ruweeuwsels is licht afgenomen (Tabel 2). Zowel het aantal soorten als de aantallen lagen lager in 2016 dan in 2011. De aantallen van bont zandoogje en koevinkje zijn bijvoorbeeld gehalveerd. Hooibeestje, eikenpage en distelvlinder zijn niet meer gezien, kleine vuurvlinder is erbij gekomen.

In De Biezen zijn de dagvlinders juist iets vooruit gegaan, zowel in soorten als in aantallen. Soorten die nieuw zijn aangetroffen zijn distelvlinder, gehakkelde aurelia, groot koolwitje, landkaartje, kleine vuurvlinder en het bijzondere spiegeldikkopje. Hiervan geven echter alleen de laatste twee een mogelijke toename in natuurwaarde aan, de eerste soorten zijn algemeen en zeer mobiel. Het hooibeestje is echter verdwenen en dit geeft wel een duidelijke negatieve trend aan. Positief is verder wel de toename in oranjetipjes en koevinkjes, maar groot dikkopje is weer minder gezien.

Tabel 2: Trend in natuurwaarden van dagvlinders in natuurgebieden

	2011	2016	trend
Dagvlinders Moorselen NEM	2,5	2,7	=
Dagvlinders Ruweeuwsels	2,5	2	-
Dagvlinders De Biezen	2,1	2,9	+

De natuurwaarde van het Moorselen, aangegeven door de dagvlinders, was tot en met 2007 goed, daarna is de natuurwaarde gedaald tot redelijk (Figuur 7). Dit wordt met name veroorzaakt door een sterke afname in het aantal dagvlinders. Lagen de aantallen tot en met 2007 boven de 200, sinds 2008 ligt dat aantal ruim onder de 200.

Figuur 7: Ontwikkeling natuurwaardescore dagvlinders Moorselen.

3.2.3. Conclusie en advies

De natuurwaarde van de bijzondere natuurgebieden is over het algemeen matig tot redelijk. Voor vochtig hooiland zijn ongeveer de helft van de doelsoorten hier ook niet te verwachten, maar de score zou toch nog wel wat hoger moeten kunnen. De overige gebieden scoren een redelijke natuurwaarde. Voor natuurgebieden is een goede natuurwaardescore eigenlijk wel het streven, overeenkomend met een redelijke score op SNL-beoordelingsniveau. Om de natuurwaarde hier verder te verbeteren is het voor de Biezen van belang om een beter bosrandbeheer in te voeren en de hooilanden gefaseerd te maaien. In Ruweeuwsels is het grasland aan het verruigen. Er wordt aanbevolen hier aanvullend gefaseerd te hooien. Ook bij het Moorselen kan door kleine gedeelten over te laten staan wellicht een verbetering in de vlinderstand optreden. De botanische rijkdom van dit gebied is echter belangrijker dan de vlinderstand en er dient voor gewaakt te worden dat dit overstaan niet ten koste gaat van de floristische rijkdom. Als er wat over blijft staan, dient dit de volgende keer in ieder geval wel gehooid worden (m.a.w. niet herhaaldelijk hetzelfde stuk overslaan).

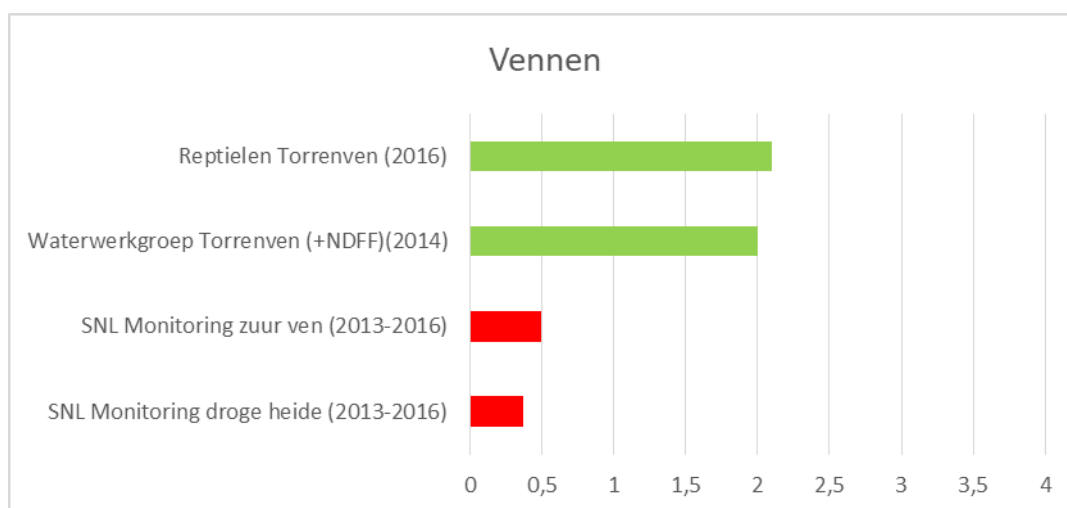
3.3. Natuurherstel vennen

Er liggen niet veel vennen in Laarbeek en tot nog toe is alleen het Torrenven onderzocht. Bij de beoordeling is ook de directe omgeving van het ven meegenomen, dit betreft droge heide. Voor de beoordeling is gebruik gemaakt van de volgende monitoringprojecten:

- Reptielen Torrenven
- SNL-monitoring beheertypen zuur ven en droge heide
- Monitoring Amfibieën (Torrenven)
- Daarnaast zijn amfibiegegevens gebruikt afkomstig uit de NDFF

De SNL-monitoring monitort in deze beheertypen op dagvlinders, sprinkhanen, libellen en planten. Daarnaast zijn de reptielen en amfibieën in aparte monitoringprojecten meegenomen. Er is dus een redelijk veelzijdig beeld van het Torrenven.

3.3.1. Huidige natuurwaarden

Figuur 8: huidige natuurwaarde Torrenven.

Op het gebied van reptielen en amfibieën scoort het Torrenven net redelijk (Figuur 8). Er is een aardige populatie levendbarende hagedis aanwezig, maar het aantal juvenielen is laag. Van de amfibieën komt naast de middelste groene kikker en gewone pad ook kleine watersalamander en alpenwatersalamander voor. Meer bijzondere vensoorten als heikikker en poelkikker ontbreken echter.

De SNL-Monitoring geeft een slechte score voor de beheertypen zuur ven en droge heide (Figuur 8). De lage score voor het beheertype heide wordt mede veroorzaakt door de kleine omvang van het gebied. Voor een betere beoordeling van het beheertype heide is een gevarieerde heide nodig, om voldoende doelsoorten te kunnen herbergen. Daar is het heidegebied rond het Torrenven te klein voor. Er is wel een kleine populatie blauwvleugelsprinkhanen aanwezig, welke afhankelijk is van zandige plekken in de heide. Het gebied kan echter nog wel verbeteren en leefgebied bieden aan meer soorten, waarmee ook de score zal verbeteren. Er zijn met name kansen voor diverse plantendoelsoorten. Om deze toename aan doelsoorten te bewerkstelligen is een goed beheer nodig gericht op een grotere structuurva-

riatie. Begrazing is hier risicovol, aangezien dit op dergelijke kleine oppervlakten snel tot het wegbegrazen van doelsoorten leidt. Daarnaast kan overwogen worden het heidegebied verder uit te breiden in de richting van het bos.

Voor het beheertype zuur ven ligt de score op slecht. Hier kan een geringe toename in soorten al snel voor een hogere score in natuurkwaliteit zorgen. Het ven is echter in de praktijk mogelijk eerder een zwak gebufferd ven dan een zuur ven en dan wordt in feite niet het juiste beheertype beoordeeld. Bij toetsing als zwak gebufferd ven zijn overigens wel meer soorten nodig om een betere score te kunnen behalen. Het is wel de verwachting dat zich bij het Torrenven nog meer soorten kunnen (her)vestigen.

3.3.2. Ontwikkeling natuurwaarden

Tabel 3: Trend in natuurwaarde van het Torrenven volgens de verschillende monitoringprojecten.

	2011	2012	2014	2016	trend
Reptielen Torrenven	2,9			2,1	-
Monitoring amfibieën (Torrenven) +NDFP	1,5	3,4	2		-

Zowel de reptielen als de amfibieën lijken in de afgelopen jaren achteruitgegaan te zijn, al zijn er natuurlijk nog maar metingen van 2-3 jaren beschikbaar en betreft het voor amfibieën geen zeer recente informatie. Hoewel de levendbarende hagedis nog redelijk scoort zijn in 2016 de aantallen kleiner en is ook het aandeel juvenielen geringer. Voor de amfibieën is de score in eerste instantie vooruit gegaan. Na de herstelmaatregelen van het Torrenven zijn in 2012 heikikkers aangetroffen, waardoor een goede score is behaald. Deze soort is echter in 2014 niet meer aangetroffen, waarmee de score weer is gedaald. De achteruitgang van zowel amfibieën als reptielen is mogelijk te wijten aan de beheermaatregelen die in 2014 zijn uitgevoerd. Hierbij zijn de oevers van het ven gedeeltelijk geschoond en is het oude heidegedeelte gemaaid.

3.3.3. Conclusie en advies

De natuurwaarde van het Torrenven en omgeving, scoren over het algemeen matig en de trend is niet positief. Niettemin betreft het belangrijke natuurwaarden en soorten, die elders in de gemeente niet aanwezig zijn en zeer karakteristiek zijn voor de regio. De eerdere herstelmaatregelen hebben goed uitgedaan, maar de latere beheermaatregelen zijn mogelijk te grootschalig geweest. Er wordt geadviseerd om indien echt nodig de oever alleen nog kleinschalig te schonen (max 1/5 van de oever) en de heide alleen gefaseerd elke 5 jaar kleinschalig (max 1/5 van de heide) te maaien. Daarnaast zou een uitbreiding van de heide ten koste van het bos een hogere natuurwaarde kunnen bewerkstelligen.

3.4. Natuurwaarde agrarisch gebied

Een groot gedeelte van de gemeente bestaat uit agrarisch gebied. De natuurwaarde van dit gebied vormt dan ook een belangrijk deel van de natuurwaarde in de gemeente. Daarnaast heeft de gemeente ook relatief veel mogelijkheden om in dit gebied maatregelen te nemen. Voor de beoordeling is gebruik gemaakt van de volgende monitoringprojecten:

- VAS-telling
- Provinciale Monitoring Vaatplanten Mariahout en Boerdonk
- Dagvlinders 't Hof (NEM)
- Monitoring oeverwaluw
- Monitoring steenuil
- Monitoring kerkuil
- Monitoring torenvalk
- Weidevogeltelling
- Dagvlinders zandwegen
- Plantenmonitoring bermen
- (Oevermonitoring Aa en Maas)

De bermen en zandwegen worden ook in aparte natuurdoelstellingen beoordeeld en worden hier derhalve niet uitgebreid besproken. De oeverwaluw is al besproken bij de beken. Om een beeld te geven hoe deze elementen scoren ten opzichte van de andere monitoringprojecten worden ze echter wel nog even kort weergegeven bij de huidige natuurwaarde. De oevers van beken worden hier niet meegenomen aangezien er hiervoor geen recentere data beschikbaar is dan van 2012.

3.4.1. Huidige natuurwaarde

De natuurwaarde van het agrarisch gebied scoort redelijk tot slecht in de verschillende monitoringprojecten (Figuur 9). Naast de dagvlinders van zandwegen (zie verder paragraaf 3.8) scoort de steenuil ook net een redelijk. In 2016 zijn er 26 jongen uitgevlogen uit de 40 kasten.

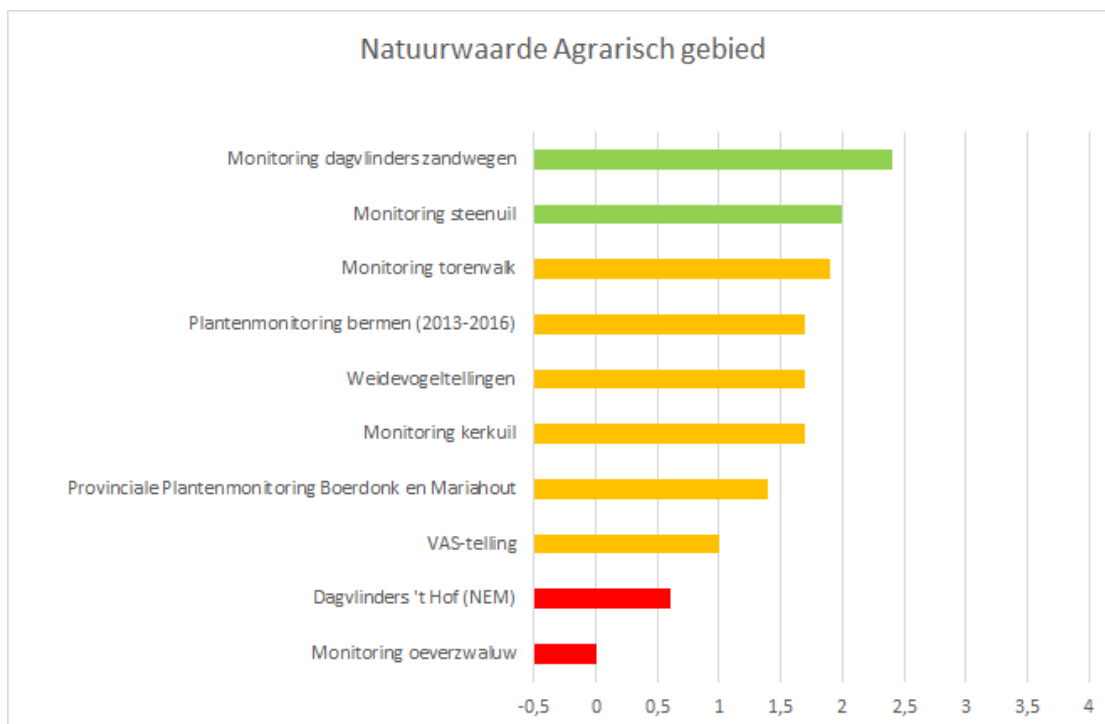
Kerkuil en Torenvalk doen het met 9 respectievelijk 19 uitgevlogen jongen iets slechter en krijgen de score matig. Ook de weidevogels scoren een ruime matig. Binnen de gemeente broeden nog ruim 100 Kieviten en komen nog een stuk of 10 broedparen van scholekster, grutto en wulp voor. Hoewel dit lage aantallen betreffen, is grutto in grote delen van Noord-Brabant (en Nederland) verdwenen en is ook wulp in grote delen van Nederland verdwenen. In dat opzicht is het dus best bijzonder dat deze soorten nog in de gemeente Laarbeek broeden.

Ook de VAS-telling, waarin deze soorten ook worden meegenomen, scoort nog net een matig, maar deze zit op het randje van een slechte score. Per telpunt zijn gemiddeld 7 doelsoorten gezien. Ook bij deze telling worden nog wel soorten gezien die elders in agrarische gebieden al goeddeels verdwenen zijn als broedvogel zoals geelgors, graspieper, kneu, kwartel en veldleeuwerik.

De bermen scoren in de periode 2013 tot en met 2016 eveneens matig (zie paragraaf 3.7).

De dagvlinders van 't Hof scoren slecht. Hier zijn afgelopen jaar nog maar 6 soorten dagvlinders gezien, in lage aantallen.

Ook de oeverwaluw scoort slecht, deze soort is verdwenen, na instorting van de oeverwaluwwand (zie verder paragraaf 3.1).

Figuur 9: Huidige natuurwaarde agrarisch gebied.

Ook de proefvlakken Boerdonk en Mariahout van de provinciale plantenmonitoring scoren matig. Proefvlak Boerdonk ligt midden in het grootschalige agrarisch gebied ten zuiden van Boerdonk en ten oosten van de Boerdonkse weg rond de Boerdonksche Aa. Er is een enkele houtsingel aanwezig en de Boerdonksche Aa loopt door het gebied, maar verdere kleine landschapselementen ontbreken. De agrarische percelen lopen tot de oever van de Boerdonksche Aa en de houtsingel, een overgangsvegetatie ontbreekt. De route Boerdonk komt met een score van 1,1 net op matig uit. Negatieve indicatoren als liesgras, grote brandnetel, riet en fluitenkruid komen vaak voor, positieve indicatoren zoals grote kattenstaart, blaaszegge en rode klaver zijn ook aanwezig, maar minder algemeen. Proefvlak Mariahout ligt ten westen van Mariahout, in een iets kleinschaliger agrarisch landschap. Er zijn hier enkele bosjes en een waterloopje aanwezig. Dit proefvlak scoort met een 1,6 net wat beter. Er zijn hier meer positieve indicatoren aanwezig als adderwortel, poelruit en waterviolier.

3.4.2. Ontwikkeling Natuurwaarde

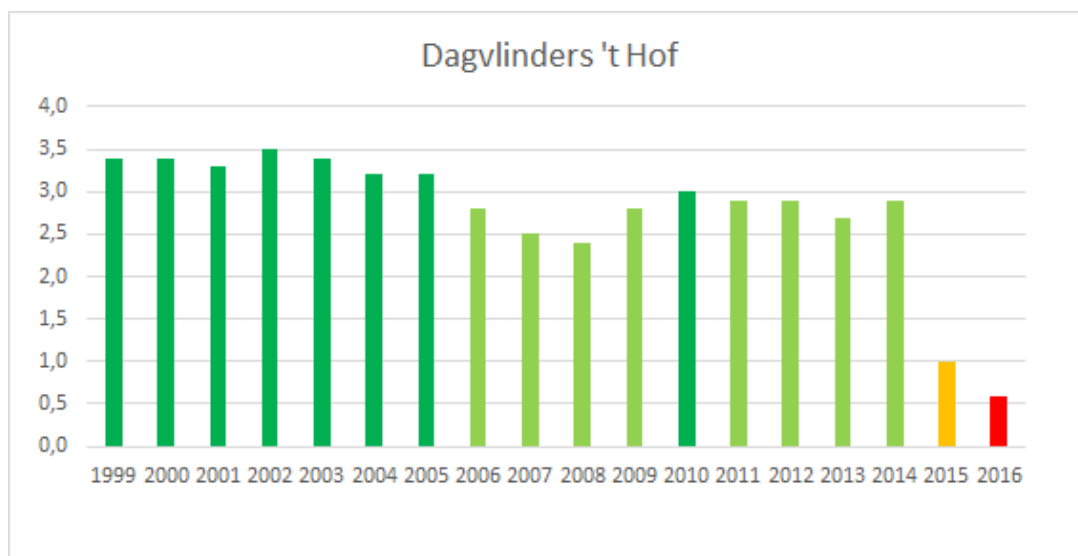
Tabel 4: Ontwikkeling natuurwaarde agrarisch gebied.

	2012	2016	trend
VAS-telling	0,9	1	=
Provinciale Plantenmonitoring Boerdonk en Mariahout	1,4	1,4	=
Dagvlinders 't Hof (NEM)	2,9	0,6	--
Monitoring steenuil	3,1	2	-
Monitoring kerkuil	2,6	1,7	-
Monitoring torenvalk	2,9	1,9	-
Weidevogeltellingen	2,6	1,7	-
Monitoring dagvlinders zandwegen	2	2,4	+

Uit Tabel 4 blijkt dat de natuurwaarde in het agrarisch gebied de laatste jaren nog hoofdzakelijk achteruit is gegaan.

Dagvlinders

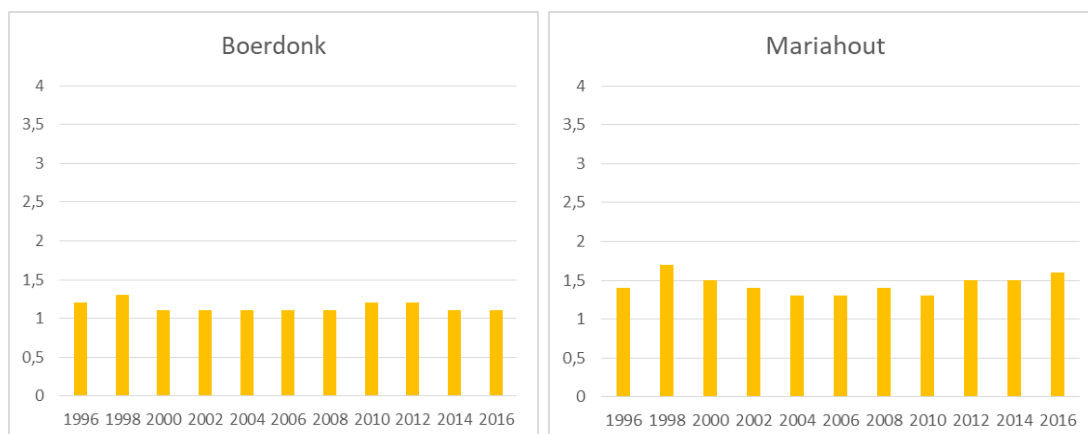
De Dagvlinders van 't Hof zijn in de laatste paar jaar sterk achteruitgegaan (Figuur 10). Dit is te wijten aan de verbossing van de route, waardoor inmiddels nauwelijks meer geschikt biotoop aanwezig is. Uit de figuur blijkt dat een geleidelijke verbossing lang ongestraft kan doorgaan, maar dat de vlinderpopulatie vervolgens in enkele jaren in elkaar kan storten. De dagvlinders van zandwegen zijn overigens licht vooruit gegaan (zie ook paragraaf 3.8), wat aangeeft dat de achteruitgang niet zondermeer een algemene trend is. Duidelijk is echter wel dat verbossing een negatief effect heeft op dagvlinders.

Figuur 10: Ontwikkeling van de dagvlinders op de route 't Hof.

Planten

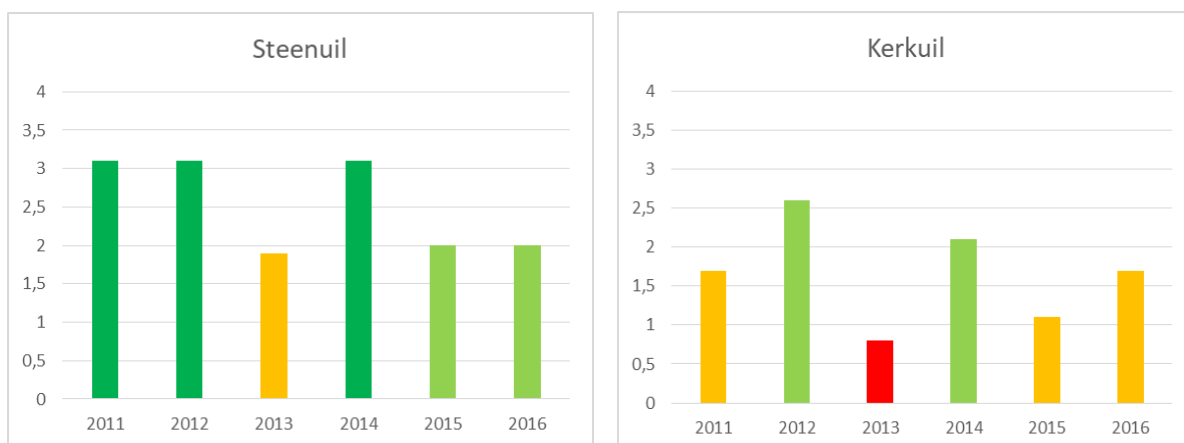
De plantenroutes Boerdonk en Mariahout geven beiden gedurende de hele periode 1996 tot en met 2016 een matige natuurwaarde aan. Er zijn weinig veranderingen in de soortensamenstelling in deze proefvlakken. Negatieve indicatoren overheersen en positieve indicatoren zijn maar weinig aanwezig.

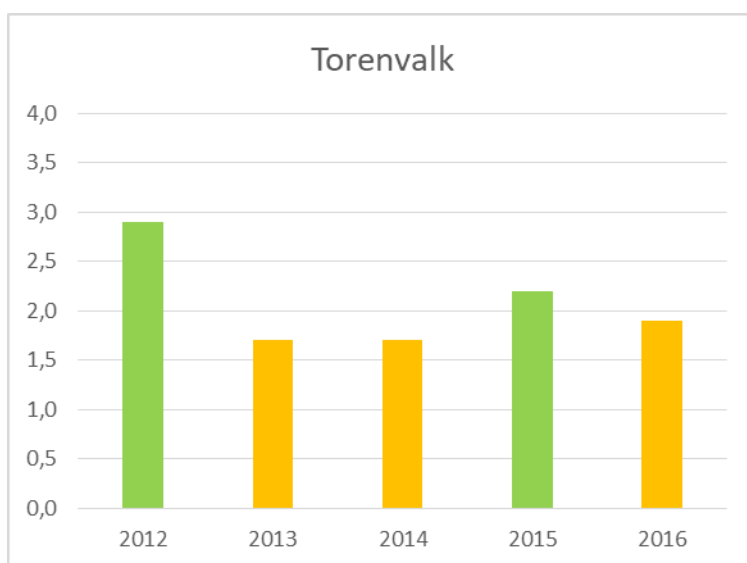
Figuur 11: Ontwikkeling natuurwaarden van de plantenroutes Boerdonk en Mariahout

Vogels

De vogels zijn in de afgelopen jaren voornamelijk achteruit gegaan (Tabel 4). Kerkuil en Steenuil vertonen in 2013 een duidelijke dip. Dit is zeer waarschijnlijk veroorzaakt door het slechte muizenjaar en de koude winter. In 2014 waren er juist veel muizen, waar zowel steenuil als kerkuil van profiteren. De afgelopen 2 jaren gaat het met deze soorten echter weer wat minder.

Figuur 12: Ontwikkeling van de steenuil (links) en kerkuil (rechts) uitgedrukt in natuurwaardescore in de jaren 2011 tot en met 2016.

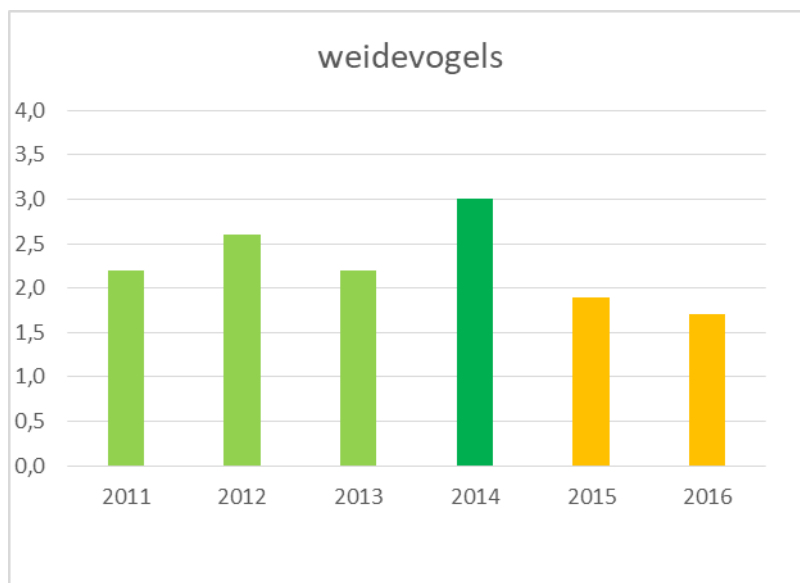

Figuur 13: Ontwikkeling van torenvalk uitgedrukt in natuurwaardescore in de jaren 2011 tot en met 2016.

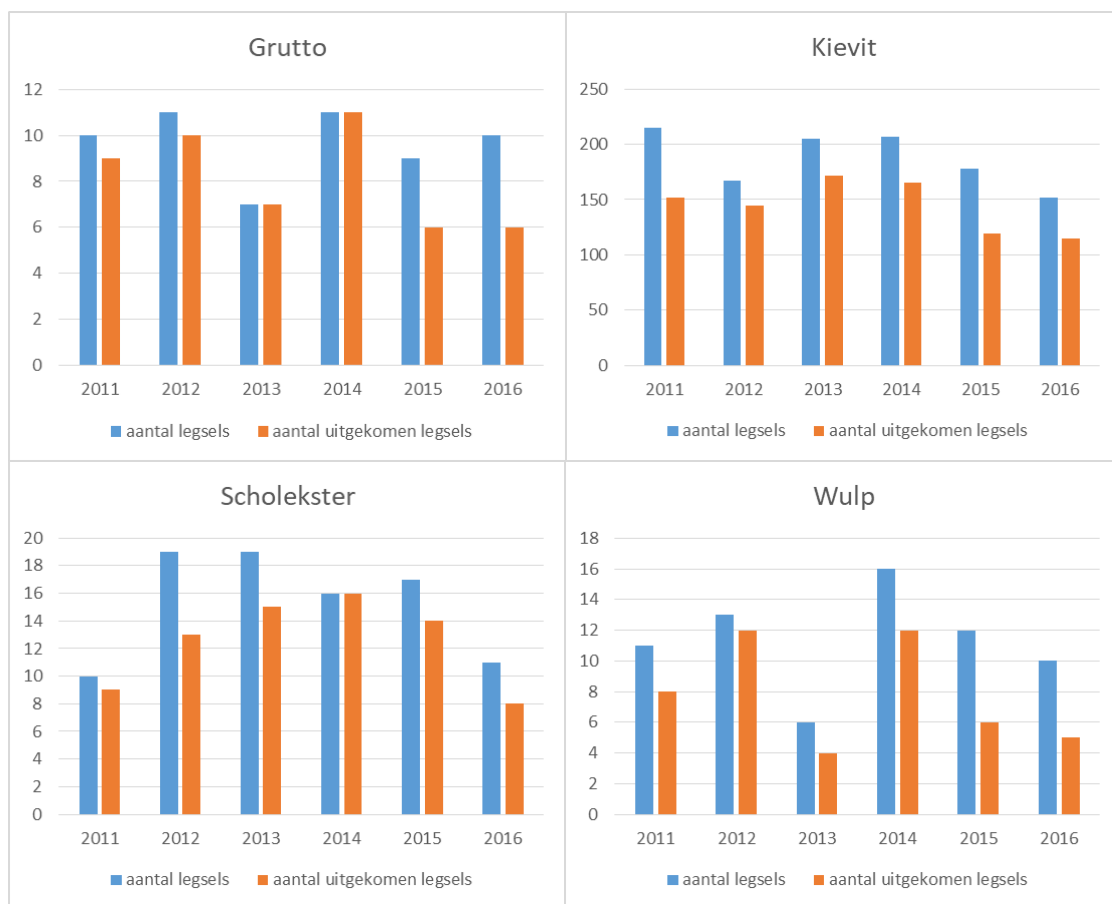
Ook de torenvalk is sinds 2012 achteruitgegaan. Dit komt overeen met de landelijke trend van matige achteruitgang (bron: NEM, CBS & SOVON). De soort zit laatste jaren landelijk gezien nog maar ongeveer op een derde van de hoeveelheid broedparen vergeleken met 1990. Dit geldt voor het merendeel van de soorten die vooral voorkomen in agrarische landschappen. De oorzaak houdt doorgaans direct of indirect verband met het moderne intensieve landgebruik. Bij de torenvalk wordt vooral gewezen naar het graslandbeheer dat geleid heeft tot een doorgaans veel lagere veldmuizendichtheid (uitgezonderd incidenteel optredende plagen) (bron: vogelbescherming.nl). Dit probleem speelt op een dermate grote

schaal in het landschap, dat het moeilijk geheel te pareren valt met lokale maatregelen. Toch kan het geen kwaad om waar mogelijk te streven naar inrichtingsvormen die wel ruimte bieden aan gezonde muizenpopulaties.

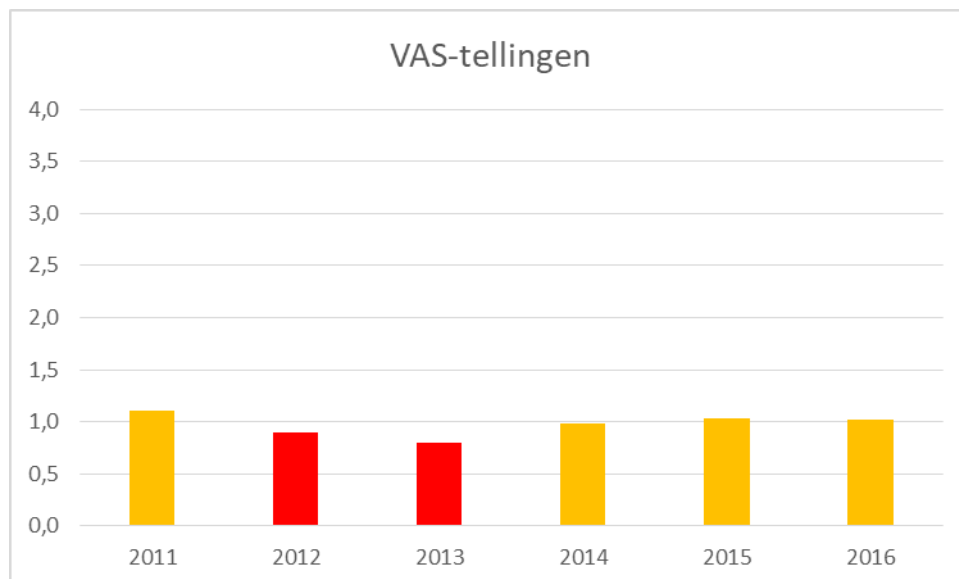
De weidevogels zijn achteruitgegaan van een redelijke score naar een matige score (Figuur 14). In 2014 werd incidenteel net een goede score behaald. Dit is wellicht te danken aan het goede muizenjaar dat jaar, waardoor de weidevogels juist iets minder predatiedruk ondervonden. Daarna zijn de aantallen echter direct weer flink ingezakt. Alle weidevogels laten vanaf 2014 een afgenomen broedsucces zien. Bij grutto en wulp is ook het percentage uitgekomen legsels opvallend afgenomen. Op landelijke schaal gaan de weidevogels al langer hard achteruit. Sinds 1990: Kievit -40%, wulp -47%, grutto -63%, scholekster -68% (bron: NEM, CBS & SOVON). Laarbeek doet het in verhouding daarmee dus nog relatief goed, al is uiteindelijk natuurlijk ook een langzame achteruitgang funest. Het verdient aanbeveling om (voor zover dit nog niet gebeurt) in de terreinen waar soorten als wulp en grutto nog voorkomen gericht beleid te voeren gericht op herstel van optimale omstandigheden voor deze soorten, gebaseerd op onderzoek door specialisten waaruit blijkt waar hier precies de knelpunten en kansen liggen. Het zou zonde zijn als hier te lang werd gewacht. Het is moeilijk om dergelijke soorten te behouden, maar het is nog veel moeilijker om verdwenen soorten weer terug te krijgen.

Figuur 14: Ontwikkeling weidevogels in de jaren 2011 tot en met 2016, uitgedrukt in natuurwaardescore.

Figuur 15: Aantal legsels en het aantal uitgekomen legsels van grutto, kievit, scholekster en wulp gedurende de jaren 2011 tot en met 2016.

Figuur 16: Ontwikkeling van het agrarische gebied gebaseerd op de VAS-tellingen uitgedrukt in natuurwaardescore.

Uit de VAS-tellingen komt naar voren dat het met de agrarische vogelsoorten in het algemeen slecht tot matig gaat. Er worden maar weinig agrarische doelsoorten op de verschillende telpunten gezien.

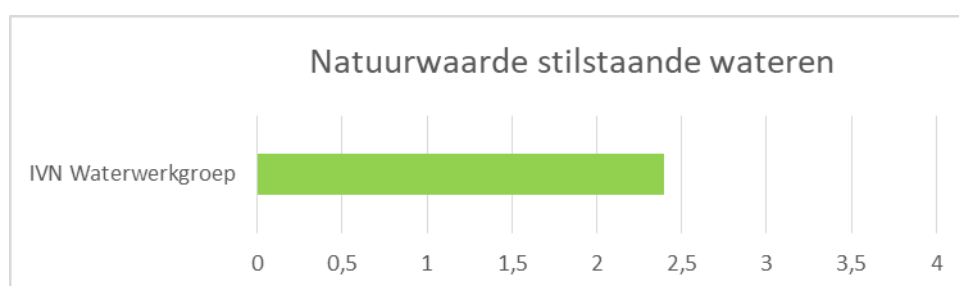
3.4.3. Conclusie en advies

De natuurwaarde van het agrarische gebied gaat de laatste jaren nog steeds achteruit. Van de weidevogels en de roofvogels en uilen is dit in behoorlijk detail gedocumenteerd. Bij de overige agrarische vogels en de planten is de situatie al lange tijd slecht. Om een meetbare verbetering in natuurwaarde in het agrarische gebied te weeg te brengen is het op zijn minst nodig het aantal kleine landschapselementen zoals houtwallen en struwelen, ruigere bermen, akkerranden en overhoeken verder te vergroten. Met name door het structureel toepassen van randen om agrarische percelen kan een verbetering optreden. Hier kan zich dan een ruigte of struikvegetatie ontwikkelen, waardoor extra leefgebied wordt gecreëerd voor talloze soorten, er verbindingen ontstaan en de invloed van vermesting op naastgelegen biotopen vermindert. Een dergelijke insteek doet echter nog steeds niets aan grote problemen als verdroging en pesticidengebruik, dus de natuurwaarden van jaren geleden zullen er niet zomaar in volle glorie mee teruggewonnen worden.

3.5. Natuurwaarde poelen en stilstaande wateren

Voor de beoordeling van de stilstaande wateren is gebruik gemaakt van de gegevens van de waterwerkgroep van IVN Laarbeek. Er is hierbij gebruik gemaakt van de inventarisatie op amfibieën van een groot aantal stilstaande wateren. De gegevens zijn geanalyseerd op het niveau van de gemeente als geheel: er is gekeken hoeveel soorten er zitten en hoe wijd verbreid ze zijn. De gegevens per water zijn niet volledig genoeg om op dat niveau te analyseren.

3.5.1. Huidige natuurwaarde

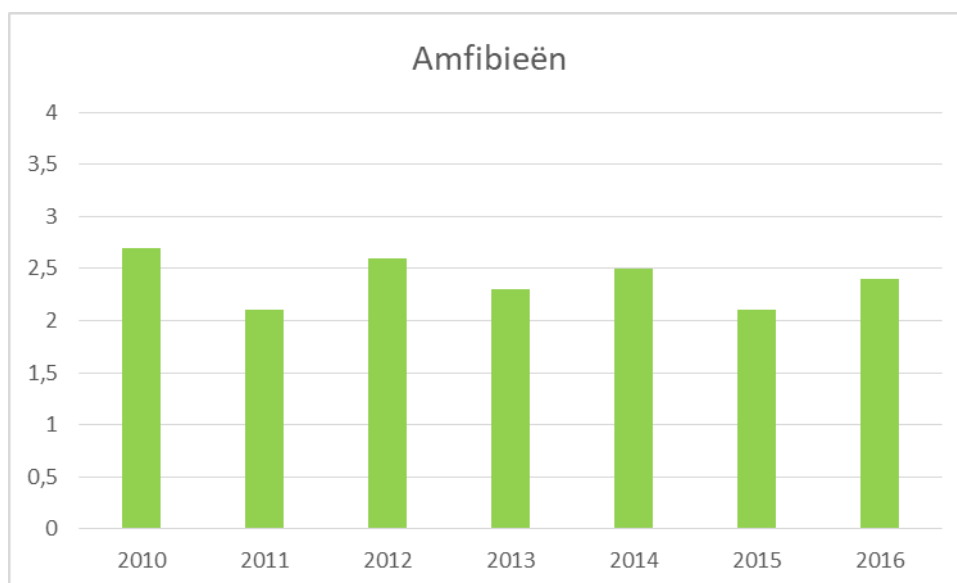

Figuur 17: Natuurwaarde stilstaande wateren.

Op basis van de amfibiegegevens van de IVN waterwerkgroep wordt de natuurwaarde van de stilstaande wateren als redelijk beoordeeld (Figuur 17). In het merendeel van de wateren bekeken in 2016 komen bruine kikker en groene kikker complex voor. Daarnaast zijn ook gewone pad, kleine watersalamander en alpenwatersalamander regelmatig aangetroffen.

3.5.2. Ontwikkeling Natuurwaarde

De gemeten natuurwaarde van de stilstaande wateren is in de afgelopen jaren stabiel gebleven (Figuur 18). In het merendeel van de wateren komen de algemene soorten groene kikker complex, bruine kikker en kleine watersalamander voor. Daarnaast worden ook gewone pad en alpenwatersalamander in een groot aantal wateren aangetroffen. Door de jaren heen zijn ook enkele zeldzame soorten in een enkele poel gevonden: kamsalamander in 2010, heikkikker in 2012 en vinpootsalamander in 2014. Dit uit zich ook in een hogere natuurwaardescore in die betreffende jaren. Of er bij deze soorten sprake is van een (stabiele) populatie in de gemeente is niet duidelijk.

Figuur 18: Ontwikkeling natuurwaardescore van de stilstaande wateren gebaseerd op de aanwezige amfibieën.

3.5.3. Conclusie en advies

De stilstaande wateren omvatten op het gebied van amfibieën een redelijke natuurwaarde in de gemeente Laarbeek. De algemene te verwachten soorten komen in redelijke aantallen voor en zijn goed verspreid over de gemeente. Om deze natuurwaardescore vast te houden is het van belang het poelenbeheer van 2013 te continueren, waarbij gespreid over de gemeente een aantal poelen goed beheerd worden, waardoor deze de biodiversiteit van de amfibieën in de gemeente kunnen waarborgen. Om de score nog verder te verhogen is het nodig aandacht te besteden aan de zeldzamere soorten kamsalamander, heikikker, vinpootsalamander en poelkikker. Door in de poelen waar deze soorten aanwezig zijn het beheer op deze soorten te richten en in de omgeving poelen geschikt te maken voor deze soorten kunnen deze soorten zich handhaven en verder uitbreiden.

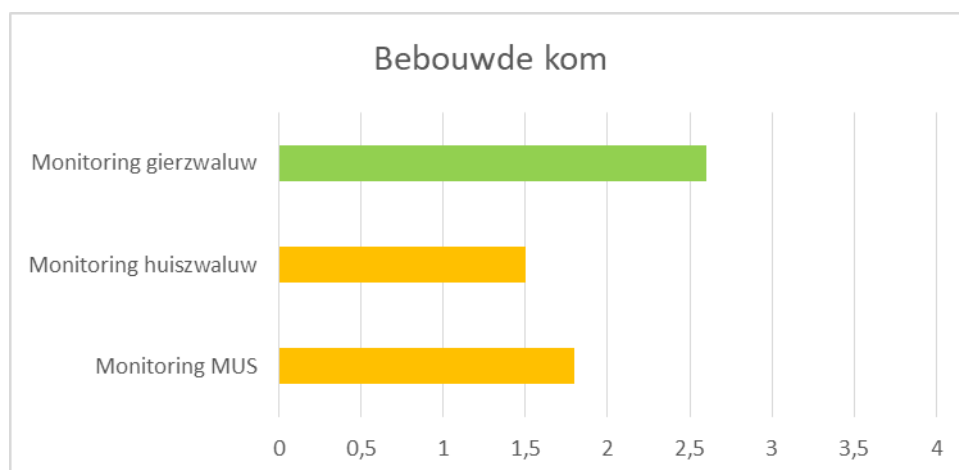
3.6. Natuurwaarde bebouwde kom

Er worden binnen de bebouwde kom alleen vogels geteld. Er is gebruik gemaakt van de volgende projecten:

- MUS-telling Beek en Donk en Lieshout
- Huiszwalwtellingen (Lieshout en Mariahout)
- Gierzwalwtellingen (pastorie Beek en Donk)

3.6.1. Huidige natuurwaarde

De huidige natuurwaarde is voor de gemeente matig tot redelijk, gebaseerd op de drie vogeltellingen die in de bebouwde kom plaatsvinden (Figuur 19). De gierzwaluw doet het met 41 van de 61 bezette kisten redelijk. De huiszwaluw doet het met 11 bezette nesten op 7 locaties matig. Ook de MUS-tellingen geven een matige natuurwaarde aan. In zowel Beek en Donk als Lieshout zijn 27 soorten vogels waargenomen, waaronder soorten als grasmus, huismus, spotvogel, winterkoning, witte kwikstaart, huiszwaluw en gierzwaluw.

Figuur 19: Huidige natuurwaarde bebouwde kom.

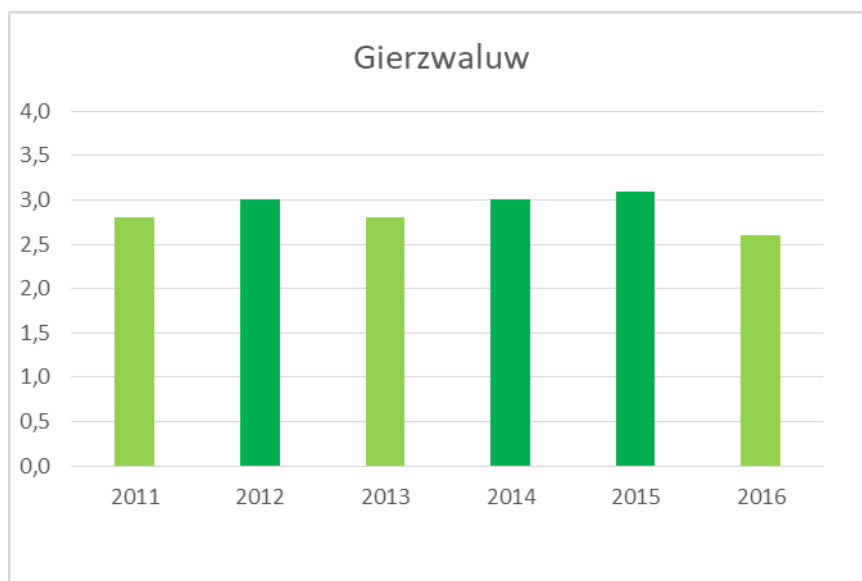
3.6.2. Ontwikkeling Natuurwaarde

Tabel 5: Ontwikkeling natuurwaarde bebouwde kom.

	2011	2016	trend
Monitoring MUS	2,2	1,8	-
Monitoring huiszwaluw	2,0	1,5	-
Monitoring gierzwaluw	2,8	2,6	=

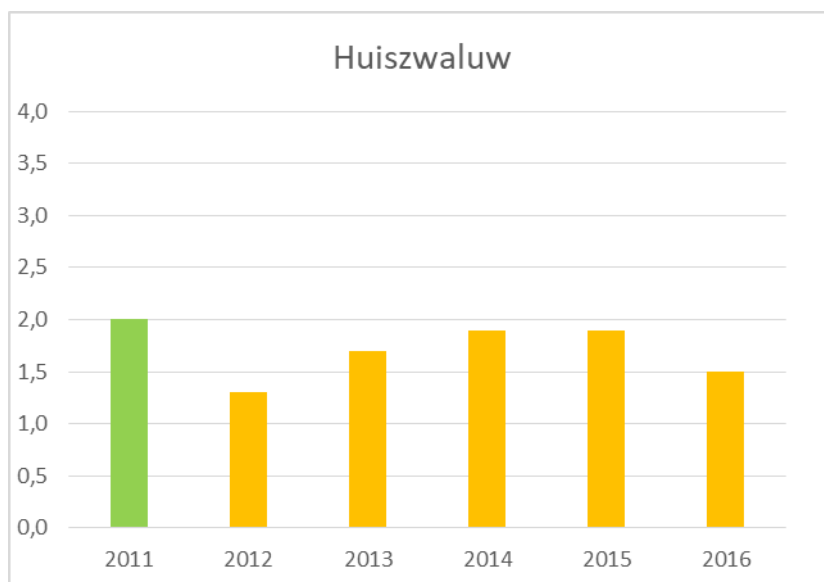
De natuurwaarde van de bebouwde kom ging licht achteruit tussen 2011 en 2016. De populatie gierzwaluwen blijft stabiel (Tabel 5).

De gierzwaluw heeft een vrij constant bezet aantal kasten dat ligt tussen de 41 en 53 en schommelt daarmee tussen een redelijke en goede natuurwaardescore. Deze populatie doet het dus goed en is in de afgelopen jaren mooi stabiel gebleven (Figuur 20).

Figuur 20: Ontwikkeling gierzwaluw van 2011 tot en met 2016, uitgedrukt in natuurwaardescore.

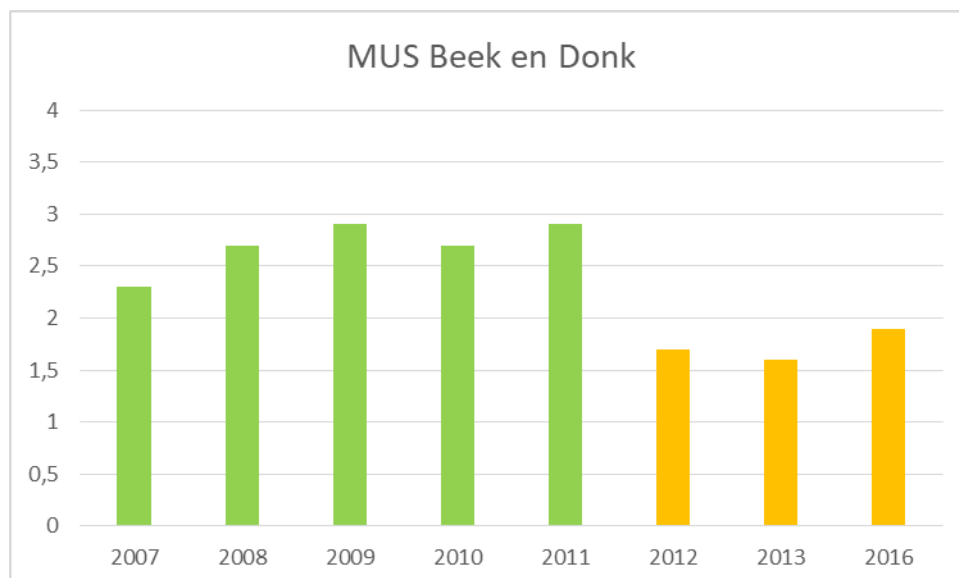
De huiszwaluw is met 10 tot 15 nesten een stuk zeldzamer. Ten opzichte van 2011 is deze soort wat achteruit gegaan, maar over het algemeen is ook deze soort redelijk stabiel (Figuur 21).

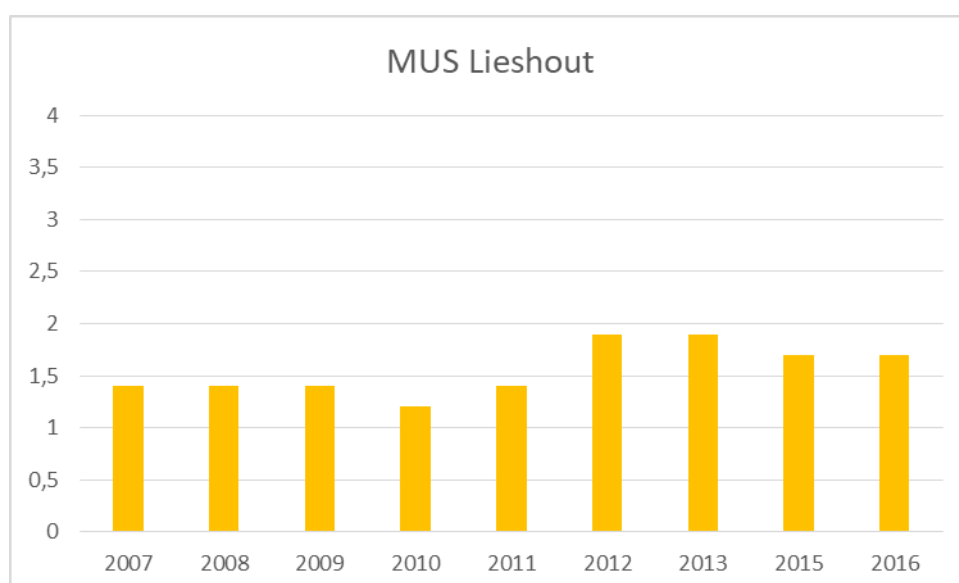
Figuur 21: Ontwikkeling huiszwaluw van 2011 tot en met 2016, uitgedrukt in natuurwaardescore.

Ook de natuurwaardescore gebaseerd op de MUS-tellingen is in de afgelopen jaren achteruit gegaan (Tabel 5). Dit is te wijten aan de achteruitgang van de natuurwaardescore in Beek en Donk (Figuur 22). Werden er in 2011 nog 33 soorten gezien, vanaf 2012 is dit aantal niet

meer boven de 27 uitgekomen. In Lieshout is er sprake van een lichte stijging (Figuur 23). Het aantal soorten varieert van 21 in 2010 tot 30 in 2013.

Figuur 22: Ontwikkeling natuurwaardescore gebaseerd op de MUS-tellingen Beek en Donk.

Figuur 23: Ontwikkeling natuurwaardescore gebaseerd op de MUS-tellingen van Lieshout.

3.6.3. Conclusie en aanbevelingen

De natuurwaarde van de bebouwde kom is matig tot redelijk, gebaseerd op de verschillende vogeltellingen. Beide dorpen zijn behoorlijk groen, met veel bomen en struiken. Afgelopen jaren zijn ook belangrijke stappen gezet om het groen bloemrijker te maken, waar veel insecten en insecteneters van kunnen profiteren. Daarnaast kunnen ook bewoners gestimuleerd worden meer bloemrijk groen in tuinen toe te passen en verstening te verminderen. Door waarnemingen van vlinders in de bebouwde kom door te geven kunnen deze ontwikkelingen ook directer gevolgd worden. Het IVN heeft al aangegeven meer aandacht te willen geven aan de inventarisatie van vlinders, waardoor dit mogelijk in volgende jaren meegenomen kan

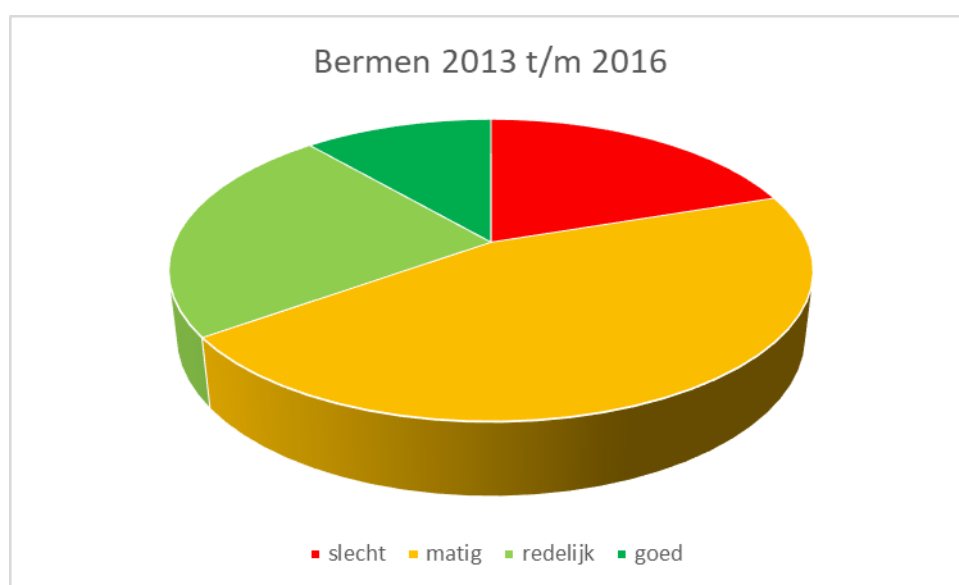
worden. Daarnaast is het van belang dat gebouwen geschikt blijven voor de gebouw bewo-
nende soorten: gierzwaluw, huiszwaluw en huismus of voor extra broedgelegenheid wordt
gezorgd. Hiervoor kunnen ook artificiële nesten worden gebruikt.

3.7. Verschralingsbeheer bermen

De gemeente voert sinds 2010 een beheer van maaien en afvoeren in kansrijke bermen, waardoor deze verschralen (Brands, 2009). Het IVN heeft in de afgelopen jaren 103 proefvlakken geïnventariseerd, waarbij van de eerste 44 proefvlakken inmiddels ook de eerste herhaling beschikbaar is.

3.7.1. Huidige natuurwaarde

Voor de beoordeling van de huidige natuurwaarde van de bermen is gebruik gemaakt van de resultaten van de inventarisatie van bermen van de afgelopen 4 jaar.

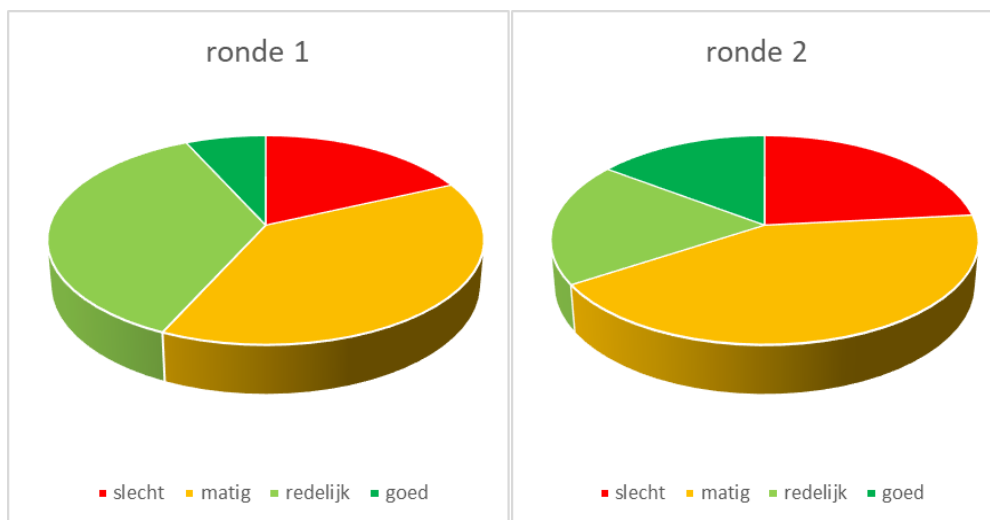

Figuur 24: Verdeling van de geïnventariseerde bermen in de categorieën slecht, matig, redelijk en goed.

De bermen scoren overwegend matig, maar er zijn ook redelijk wat slechte, redelijke en juist goede bermen aanwezig.

3.7.2. Ontwikkeling Natuurwaarde

Voor de ontwikkeling van de bermen is gekeken naar de bermen die inmiddels zijn herhaald. In onderstaande figuur (Figuur 25) zijn de resultaten van de herhaalde bermen weergegeven. Hieruit komt naar voren dat het aantal slechte bermen wat is toegenomen, maar ook dat het aantal goede bermen is toegenomen. Van 14 bermen is de natuurwaarde toegenomen, van 18 bermen is de natuurwaarde afgenomen en van 12 bermen is de natuurwaarde gelijk gebleven (Bijlage 1). Deze data bevat echter ook nog redelijk wat ruis. De inventarisaties zijn gedaan door vrijwilligers, die in de eerste jaren nog vertrouwd moesten raken met de soorten en de methode. De laatste jaren is de verzamelde data steeds consistentier geworden, waardoor het de verwachting is dat de trend in de komende jaren duidelijker gaat worden. Daarnaast is er een vrij lange periode nodig voordat verschralend beheer een duidelijk effect heeft.

Figuur 25: Vergelijking van de natuurwaardescore van de bermen van 2011 en 2012 (links) met de eerste herhaling van deze bermen in 2015 en 2016 (rechts).

3.7.3. Conclusie en aanbevelingen

De bermen laten letterlijk en figuurlijk een gevarieerd beeld zien, van goed tot slecht ontwikkelde vegetaties. De trend is al even wisselend, van vooruitgang, via gelijk blijvend tot achteruitgang. Zes jaar verschrallingsbeheer geeft dus zeer wisselende resultaten en is eigenlijk te kort om een duidelijk trend te ontwaren.

Er wordt zeker aangeraden door te gaan met het verschrallende beheer. Bij verschillende bermen zijn er nu al positieve resultaten en voor andere is de ontwikkelingsduur nog te kort voor een definitieve conclusie. Mogelijk dat op termijn van een aantal bermen moet worden besloten dat verschrallend beheer niet zinvol is en dat deze beter uit het ecologisch bermbeheer kunnen worden gehaald.

Belangrijk is in ieder geval om voor de bouwvak te maaien en het maaisel snel af te voeren, om voldoende verschrallend te kunnen werken. Alleen bij voldoende brede bermen met een struweelkant wordt aanbevolen een rand te laten staan voor fauna. Wanneer dergelijke maatregelen bij smallere bermen worden toegepast is het verschrallend effect te klein om effectief te kunnen zijn.

3.8. Extensief beheer zandwegen

Vanaf 2010 worden diverse specifiek geselecteerde zandwegen in de gemeente extensiever beheerd, waardoor zich hier bloemrijke ruigte en struweel kan ontwikkelen (Brands, 2009). Voor de beoordeling van deze extensief beheerde zandwegen is gebruik gemaakt van de volgende monitoringprojecten:

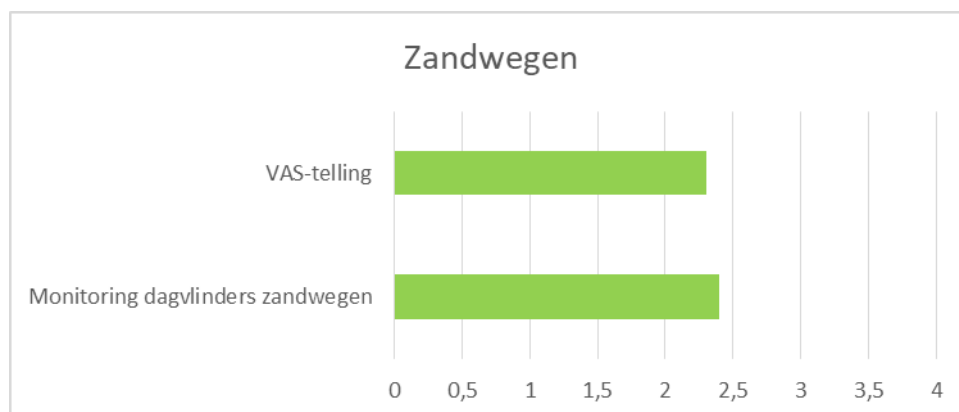
- Monitoring dagvlinders zandwegen
- VAS-telling: relevante proefvlakken (1, 2, 4, 6, 9, 10, 12, 16). Hierbij worden zowel punten meegenomen die op een zandweg liggen, als die waarin een zandweg binnen de radius van het telpunt liggen.

3.8.1. Huidige natuurwaarde

De natuurwaarde van zandwegen wordt op basis van de gegevens van de dagvlindermonitoring en de vogeltellingen als redelijk beoordeeld.

Op de zandwegen komen gemiddeld 15 soorten dagvlinders voor, waaronder soorten als bont zandoogje, groot dikkopje, landkaartje, oranje zandoogje en oranjetipje. Op de Schaapsdijk komen ook typische graslandsoorten als hooibeestje, zwartsprietdikkopje en kleine vuurvlieder.

In de 8 vogelproefvlakken zijn 62 vogelsoorten waargenomen, variërend van 19 soorten (Schaapsdijk) tot 39 soorten (Langedijk) per proefvlak. Er worden soorten als boompieper, geelgors, gele kwikstaart, graspieper, groene specht en roodborsttapuit waargenomen. Parijs is het afgelopen jaar niet waargenomen.

Figuur 26: Huidige natuurwaarde zandwegen.

3.8.2. Ontwikkeling Natuurwaarde

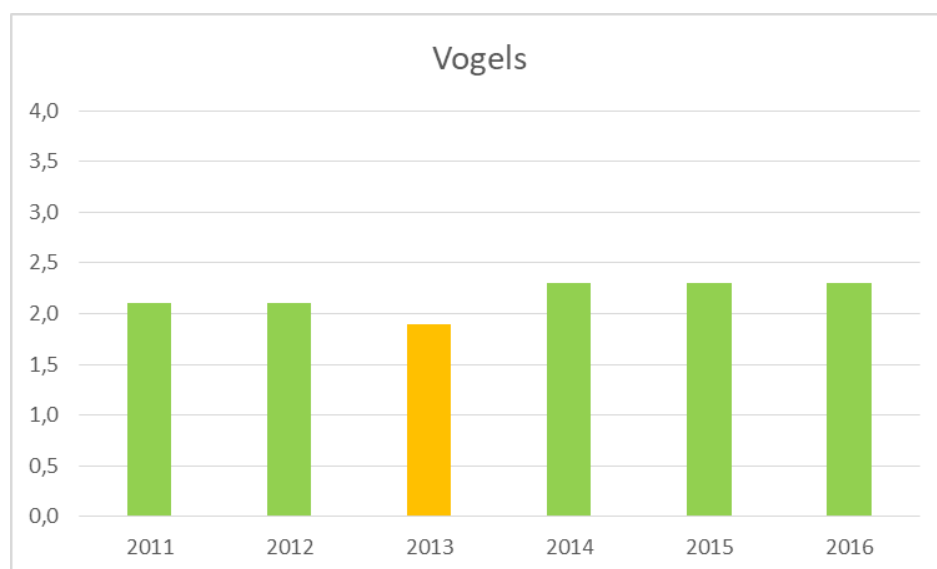
De natuurwaarde van de zandwegen lijkt een licht positieve trend te vertonen (Tabel 1). Zowel de dagvlinders als de vogels hebben in 2016 een iets hogere score dan in 2012.

Tabel 6: Trend natuurwaarde zandwegen.

	2012	2016	trend
Monitoring dagvlinders zandwegen	2	2,4	+
VAS-telling	2,1	2,3	+

Vogels

De vogels vertonen een kleine dip in 2013 (Figuur 27). De afgelopen drie jaar zijn echter stabiel. Ten opzichte van 2011 is de natuurwaardescore licht vooruit gegaan. Het aantal soorten op de proefvlakken varieert van 53 in 2013 tot 62 in 2016. Opvallend is echter wel het verdwijnen van verschillende soorten. De patrijs is in 2016 voor het eerst niet meer gezien in de proefvlakken. Boomvalk is vanaf 2013 verdwenen en zwarte mees is alleen in het eerste jaar waargenomen. Daar staat tegenover het verschijnen van grauwe gans en kuifeend in 2012, boomklever en wielewaal in 2013 en witgatje in 2015. Kuifmees, tureluur en watersnip zijn voor het eerst in 2016 gezien. Op termijn zal hopelijk meer duidelijk worden welke van deze soorten incidentele bezoekers waren en welke vaste bewoners. Die laatste zijn uiteraard het meest interessant.

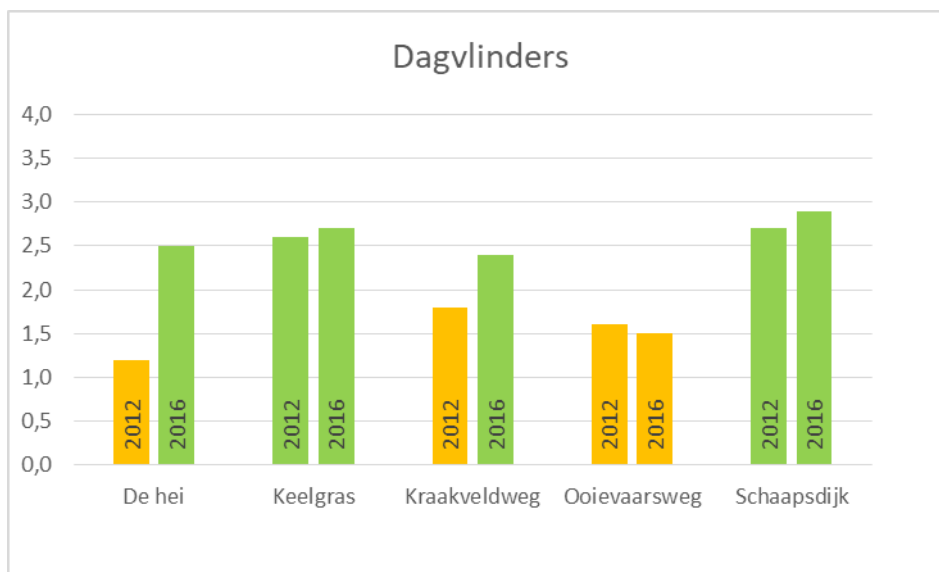

Figuur 27: Ontwikkeling van de vogels in de directe omgeving van de extensief beheerde zandwegen, gebaseerd op de VAS-tellingen, uitgedrukt in natuurwaarde.

Dagvlinders

De dagvlinders van de zandwegen gaan over het geheel gezien vooruit. Dit is met name te danken aan de verbeterde natuurwaarde van De hei en de Kraakveldweg (Figuur 28).

Op deze locaties zijn meer soorten en grotere aantallen dagvlinders gezien. De natuurwaarde van de overige zandwegen is ongeveer gelijk gebleven. De Ooivaarsweg blijft een matige score vertonen. De berm is hier behoorlijk nectararm, hoewel de aanwezige akkerrand dit gedeeltelijk compenseert. Daarnaast wordt de sloot in zijn geheel en vrij rigoreus geschoond, waarbij ook de berm wordt meegenomen.

Figuur 28: Ontwikkeling van de dagvlinders van zandwegen.

3.8.3. Conclusies en aanbevelingen

De zandwegen lijken zich goed te ontwikkelen; zowel de natuurwaardescore gebaseerd op de dagvlinders als op de vogeltellingen vertoont een licht positieve trend. Voor de dagvlinders is het wel zaak dat de zandwegen ook zonbeschenen blijven. Bij De hei is het aan te bevelen in het weggedeelte dat noord-zuid loopt enkele open plekken te creëren. Bij de Ooievaardsweg wordt aanbevolen de sloot gefaseerd te schonen en de naastliggende berm wat voorzigtiger mee te maaien.

Bij Keelgras is de invasieve exoot Japanse duizendknoop aanwezig, die hier een bedreiging vormt voor de inheemse vegetatie. Bij de Kraakveldweg en de Schaapsdijk lijkt de plaatselijke boer de berm mee te beheren door maaien en/of spuiten. Dit is uiteraard ongewenst.

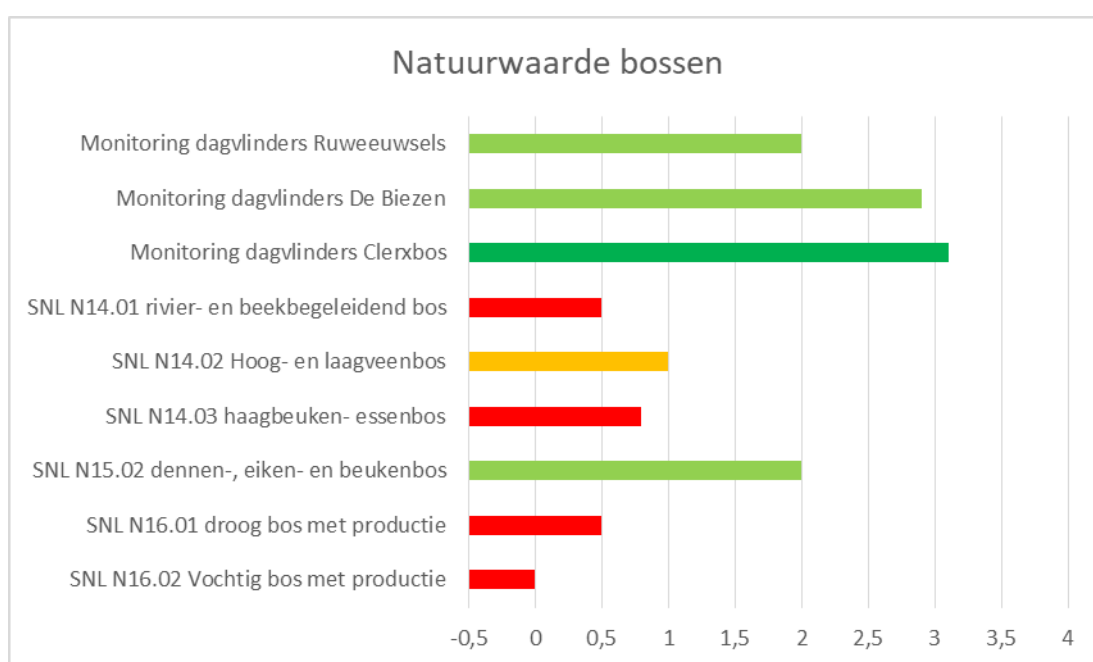
3.9. Bossen en bosranden

Voor de beoordeling van de bossen is gebruik gemaakt van de volgende gegevens:

- Monitoring dagvlinders natuurgebieden (Ruweeuwsels, Clerxbos en De biezen)
- SNL-Monitoring beheertypen bossen

3.9.1. Huidige natuurwaarde

De natuurwaarde van de bossen wordt door de SNL-Monitoring van slecht tot redelijk beoordeeld (Figuur 29). De monitoring van de dagvlinders geeft een redelijke tot goede natuurwaarde aan.

Figuur 29: Huidige natuurwaarde bossen en bosranden.

De in de gemeente liggende SNL-beheertypen geven een slechte tot redelijke score aan. Er zijn slechts weinig doelsoorten waargenomen. Voor verschillende typen is het ook erg moeilijk om een goede score te behalen. Veel van de beoogde plantendoelsoorten van verschillende beheertypen komen in deze regio niet voor of zijn zeer zeldzaam. Daarbij zijn de beheertypen vaak versnipperd over de gemeente, waardoor inventarisatie van de planten en vogels bij verschillende beheertypen niet heeft plaatsgevonden.

SNL-beheertype N14.01 rivier- en beekbegeleidend bos komt verspreid over de gemeente voor in kleine oppervlakten. Veel van de plantendoelsoorten zijn in deze regio niet te verwachten en door de versnipperde ligging is ook de kans op aanwezigheid van broedvogelsoorten in dit bostype klein. De wiewelaar is wel aangetroffen in dit bostype. Deze soort is landelijk hard achteruitgegaan en de aanwezigheid van deze soort binnen de gemeente is behoorlijk bijzonder. Daarnaast is de grote vos hier waargenomen. Deze ernstig bedreigde dagvlindersoort is in 2014 in relatief veel kilometerhokken gezien (www.naturetoday.com). Het betreft hier waarschijnlijk een zwerver.

In SNL-beheertype N14.02 hoog- en laagveenbos zijn 4 broedvogeldoelsoorten aangetroffen: boomkruiper, grote bonte specht, wielewaal en matkop en ook weer de dagvlindersoort grote vos. Het type bereikt hiermee net de score matig. Dit type bos komt voor bij de waterzuiveringsinstallatie en in De Biezen en betreft dus wat grotere aaneengesloten bosgebieden. Deze gebieden zijn in 2014 met de SNL-methode gekarteerd op broedvogels, maar niet op planten. Het betreft bij dit type verschillende plantendoelsoorten die ook in de gebieden aanwezig zouden kunnen zijn. Het is dan ook de verwachting dat dit beheertype een redelijke tot goede score zou moeten kunnen halen, of wellicht al heeft.

Beheertype N14.03 haagbeuken-essenbos komt in vrij kleine oppervlakten voor in de Ruweeuwsels en Heieind. In Heieind is geen SNL-inventarisatie uitgevoerd. Daarnaast zijn er maar weinig plantendoelsoorten in deze regio te verwachten. In Ruweeuwsels heeft wel een inventarisatie plaatsgevonden en hier zijn verschillende doelsoorten aangetroffen: zwarte specht, wielewaal, kleine bonte specht en boomklever. Daarnaast zijn bosanemoon en gewone salomonszegel aangetroffen, maar dit zijn geen doelsoorten van dit beheertype.

Beheertype N15.02 dennen-, eiken- en beukenbos komt voor in Ruweeuwsels, Clerxbos en Keelgras. In dit beheertype komen 5 doelsoorten voor: appelvink, geelgors, groene specht, boomklever en bosanemoon en daarmee komt het type op een redelijke score. Wanneer het voorkomen van deze soorten toeneemt, kan deze score nog verbeteren.

SNL-beheertype N16.01 droog bos met productie wordt in de gemeente met name vertegenwoordigd door het Mariahouts bos en Molenheide. Voor dit beheertype zijn alleen broedvogels doelsoort. Deze gebieden zijn echter (nog) niet op broedvogels geïnterviewd. Alleen geelgors is hier als doelsoort waargenomen. Uit de NDFF (11 okt 2017) blijkt echter dat in de afgelopen jaren diverse doelsoorten hier een territorium hadden, waardoor de natuurwaarde mogelijk groter was dan hier aangegeven en redelijk tot goed zou kunnen zijn.

Beheertype N16.02 vochtig bos met productie is binnen de gemeente op verschillende locaties aanwezig, onder andere bij Eyckenlust. Ook voor dit type zijn alleen vogeldoelsoorten van toepassing en is er geen SNL-broedvogelinventarisatie gedaan of zijn deze niet als zodanig opgenomen in de NDFF.

De dagvlinders geven een redelijke tot goede score aan, maar deze score is wel gebaseerd op een groter gebied dan alleen de bosbiotoop. Als we alleen naar de bosbiotoop kijken, zien we dat hier ook nog aardig wat vindsters voorkomen, maar de bijzondere bosvlinders als kleine ijsvogelvlinder, bont dikkopje of grote weerschijnvlinder ontbreken.

3.9.2. Ontwikkeling Natuurwaarde

Tabel 7: Ontwikkeling natuurwaarde bossen

	2011	2016	trend
Monitoring dagvlinders De Biezen	2,1	2,9	+
Monitoring dagvlinders Ruweeuwsels	2,5	2	-
Monitoring dagvlinders Clerxbos	2,0	3,1	++

Van de SNL-monitoring is nog geen herhaling beschikbaar en derhalve geen trend. Voor de dagvlinders is wel een trend beschikbaar. Deze is al besproken in paragraaf 3.2.2. voor de natuurgebieden en wordt besproken in paragraaf 3.10.2 voor Clerxbos. Overigens gaat dit wel over grotere gebieden, waarbij ook andere biotopen zijn meegenomen. Bij Clerxbos is echter duidelijk dat het bosrandbeheer zijn vruchten afwerpt: dit gedeelte van de route herbergt in 2016 een groter aantal dagvlinders (90 tegenover 33) en ook het aantal soorten is hier toegenomen (13 in 2016 tegenover 7 in 2011).

3.9.3. Conclusies en aanbevelingen

De bosgebieden hebben over het algemeen een matige tot redelijke natuurwaarde. De lage score van natuurwaarden van de SNL-beheertypen is grotendeels te wijten aan de kleine oppervlakten die de beheertypen binnen de gemeente omvatten, aan de geselecteerde doelsoorten, die in deze regio (vrijwel) ontbreken, of aan het gebrek aan gegevens. Met de dagvlinders binnen de bosgebieden gaat het redelijk tot goed, maar dit is gebaseerd op het gehele gebied, waarbinnen ook andere biotopen vallen. Met name het bosrandbeheer in de natuurgebieden kan nog verbeterd worden. De bosrand bij Clerxbos laat al positieve effecten zien.

3.10. Nieuwe natuurgebieden

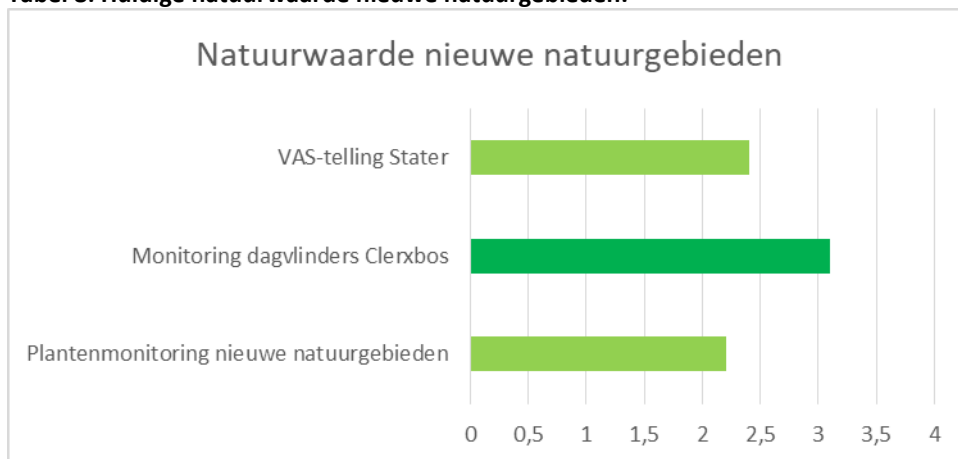
Voor de beoordeling van de nieuwe natuurgebieden is gebruik gemaakt van de volgende monitoringprojecten:

- Plantenmonitoring nieuwe natuurgebieden: Clerxbos, De Hut en Laag Strijp
- Dagvlindermonitoring natuurgebieden: Clerxbos
- VAS-telling vogelwerkgroep IVN Laarbeek (Relevant proefvlak 5: Stater)

3.10.1. Huidige natuurwaarde

De huidige natuurwaarde van de nieuwe natuurgebieden wordt als redelijk tot goed beoordeeld. In het proefvlak Stater van de VAS-telling zijn 29 soorten vogels waargenomen. Interessante aangetroffen soorten zijn ondermeer groene specht, holenduif, kievit en scholekster. Struweelvogels ontbreken helaas grotendeels, terwijl hier wel kansen lijken te liggen. De dagvlinders van Clerxbos doen het goed. Er zijn relatief veel soorten en tamelijk hoge aantallen waargenomen. Op het nieuw ontwikkelde grasland zijn karakteristieke graslandsoorten als zwartsprietdikkopje, kleine vuurvlieder en hooibeestje waargenomen. Ook de plantenmonitoring van de nieuwe natuurgebieden geeft een redelijke natuurwaarde aan. Negatieve indicatoren komen wel voor, maar meestal niet in grote aantallen. Alleen riet is in twee proefvlakken erg abundant aanwezig. Daarnaast komen er veel verschillende positieve indicatoren voor waarvan grote ratelaar, ruw walstro, schildereprijs, loos blaasjeskruid, waterviolier, poelruit, bosbies en echte koekoeksbloem het meest karakteristiek zijn.

Tabel 8: Huidige natuurwaarde nieuwe natuurgebieden.

3.10.2. Ontwikkeling natuurwaarde

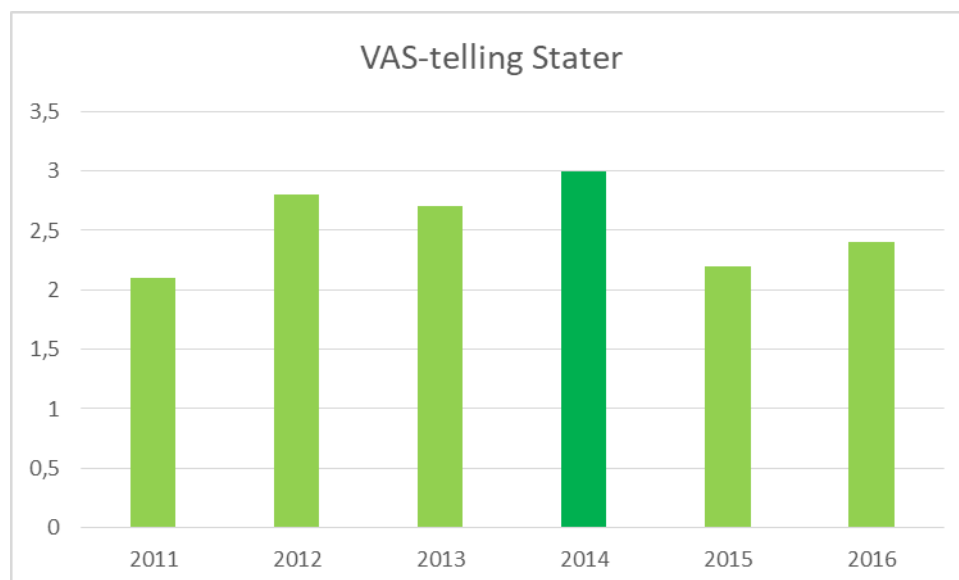
De ontwikkeling van de nieuwe natuurgebieden is positief. De planten- en vogelmonitoringen geven een lichte positieve ontwikkeling aan, de dagvlinders een sterke (Tabel 9).

Tabel 9: Ontwikkeling natuurwaarde nieuwe natuurgebieden

	2011	2016	trend
Plantenmonitoring nieuwe natuurgebieden	2	2,2	+
Monitoring dagvlinders Clerxbos	2	3,1	++
VAS-telling Stater	2,1	2,4	+

Vogels

De natuurwaardescore van de VAS-tellingen blijft over de jaren heen ongeveer gelijk. Wel is het opvallend dat diverse interessante soorten gemeld in 2014 (zoals bosrietzanger, geelgors, rietgors, kneu en grasmus) zich nadien kennelijk niet wisten te handhaven. Bosrietzanger en grasmus deden het in 2015 nog goed maar verdwenen in 2016; de overige genoemde soorten waren in 2015 al verdwenen. Dit lijkt erop te duiden dat met name in de ruigten en struwelen binnen het terrein de situatie er niet beter op geworden is. Het kan geen kwaad de ontwikkeling en het beheer hier nog eens kritisch tegen het licht te houden.

Figuur 30: Natuurwaardescore van de VAS-telling in proefvlak Stater in de jaren 2011 tot en met 2016.

Dagvlinders

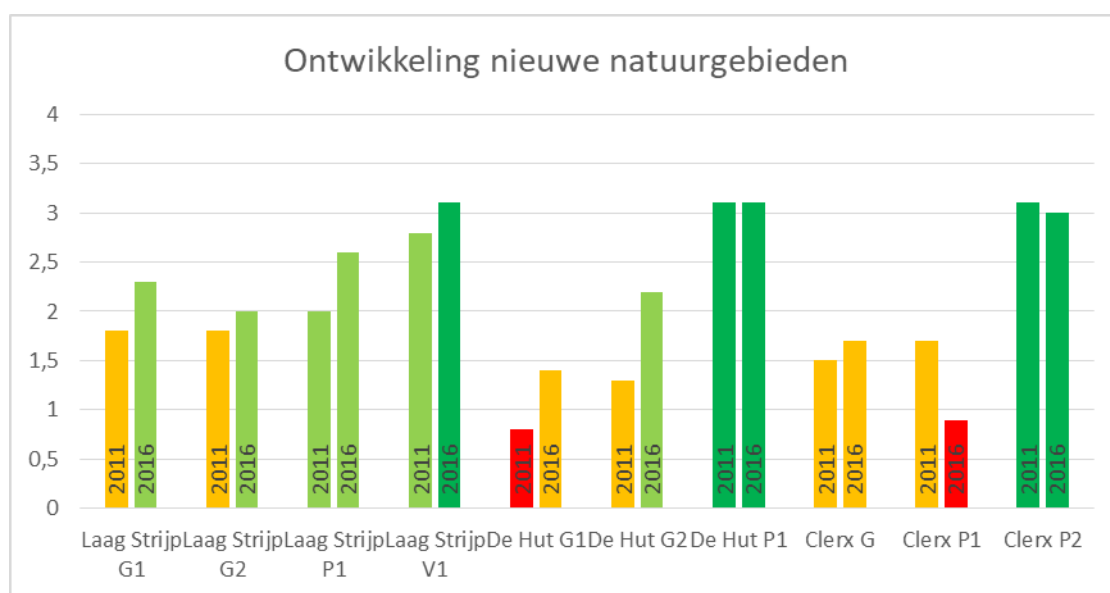
Het aantal dagvlindersoorten die op de route Clerxbos zijn waargenomen zijn toegenomen van 15 soorten naar 21 soorten. Nieuw op deze route zijn bruin zandoogje, distelvlinder, eikenpage, kleine vuurvlinder, koevinkje, landkaartje en zwartsprietdikkopje. Alleen het icarusblauwtje is in 2016 niet meer waargenomen. Deze was in het eerste jaar met 1 exemplaar waargenomen. Ook de aantallen dagvlinders lagen met 349 exemplaren in 2016 tegen 176 in 2011 veel hoger. Dit kan niet verklaard worden met landelijk goede of slechte vlinderjaren (Van Swaay et al., 2016) en wijst op een reële verbetering.

Planten

Ook de plantenmonitoring van de nieuwe natuurgebieden laat in het algemeen een lichte vooruitgang in natuurwaardescore van de nieuwe natuurgebieden zien (Tabel 9). De ontwikkeling van de vegetatie van Laag Striyp is in alle proefvlakken tussen 2011 en 2016 vooruitgegaan; alle proefvlakken laten vanaf 2016 een redelijke tot goede natuurwaardescore zien. In

Laag Strijp ontwikkelt met name het water en de flauwe oever zich goed. Hier hebben zich nieuwe positieve indicatoren gevestigd, waaronder grote ratelaar (door inzaai in de omgeving), ruw walstro en loos blaasjeskruid, wat zorgt voor een toename in natuurwaarde. De graslanden zijn niet bijzonder, maar laten wel een positieve ontwikkeling zien.

Ook in De Hut is sprake van een vooruitgang in natuurwaarde. Dit is verder besproken in paragraaf 3.1.2. Alleen bij Clerxbos is er sprake van een wezenlijke afname van de natuurwaarde in proefvlak P1; dit betreft de poel in het rietland. Bij deze poel groeien nog wel leuke soorten zoals waterviolier, echte koekoeksbloem, blaaszegge en kattenstaart en hierin is ook weinig verandering ten opzichte van 2011. Alleen het aandeel riet is flink gestegen, waardoor de score achteruit is gegaan. De natuurwaarde van het grasland (G) en de hierin liggende poel (P2) is ongeveer gelijk gebleven. Voor het grasland is de lichte toename van moerasrolklaver positief te noemen, aangezien dit de een belangrijke waardplant van icarusblauwtje is en deze zich hier in de toekomst zou kunnen vestigen.

Figuur 31: Ontwikkeling van de natuurwaardescore van de nieuwe natuurgebieden.

3.10.3. Conclusies en aanbevelingen

De nieuwe natuurgebieden ontwikkelen zich over het algemeen goed en vertegenwoordigen een redelijke tot goede natuurwaarde. Dit geeft aan dat het aanleggen van nieuwe natuurgebieden zeker kan bijdragen aan de natuurwaarde in de gemeente.

Opvallend is de matige natuurwaarde van het grasland bij Clerxbos wat betreft planten. Voor dagvlinders scoort deze locatie juist goed. Dit geeft aan dat voor dagvlinders een botanisch waardevol grasland niet altijd nodig is, structuur is hiervoor veel belangrijker. Het grasland wordt hiervoor ook goed beheerd; een groot deel blijft overstaan, waardoor dagvlinderssoorten zich goed kunnen handhaven. Dit is ook essentieel voor het in 2016 aangetroffen zwartspruetdikkopje. Hopelijk vestigt zich in de toekomst ook het icarusblauwtje hier. De waardplant van deze soort gaat hier in ieder geval vooruit. De poel die in dit grasland ligt, vertegenwoordigt een goede natuurwaarde, maar hoger op de oever komt veel els op. Om verbossing te voorkomen wordt aangeraden de oever (gefaseerd) mee te maaien met het grasland.

De graslanden blijven grotendeels tamelijk kruidenarm. Nieuwe inzichten in graslandontwikkeling op voormalige landbouwgronden geven aan dat het kansrijk kan zijn om eenmalig de

grasdominantie te doorbreken en daarmee een meer kruidenrijke situatie te ontwikkelen. Er kan voor gekozen worden om als experiment een (klein) gedeelte van de graslanden eenmalig te ploegen, om de dominantie van de grassen te doorbreken. Daarna moet het reguliere beheer van maaien en afvoeren weer worden voortgezet.

4 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

De gemeente Laarbeek valt positief op in het feit dat er een concreet natuurbeleid is geformuleerd en dat dit is uitgewerkt in toetsbare doelen. Ook de monitoring van natuurwaarden, zoals uitgewerkt in dit rapport, is landelijk gezien tamelijk bijzonder. Ten eerste dat deze monitoring gedaan wordt en ten tweede de hoeveelheid betrokken partijen en mensen. Deze inzet voor natuur en natuurbeleid op gemeentelijk niveau is zeer positief.

Op enkele punten blijkt deze inzet en betrokkenheid in de resultaten goed zichtbaar. In de nieuwe natuurgebieden neemt de natuurwaarde duidelijk toe en ook het extensieve beheer van zandwegen lijkt zijn vruchten af te werpen. Over het geheel gezien staan veel natuurwaarden er echter nog niet goed voor en gaan zelfs achteruit.

Bij de beken gaan de natuurwaarden nog achteruit, maar de positieve trend bij het nieuwe natuurgebied De Hut laat zien dat de aanleg van nieuwe natuurgebieden naast de beek op termijn voor een positieve ontwikkeling kan zorgen. Er wordt dan ook verwacht dat de vele nieuw ingerichte gebieden bij de Goorloop een positief effect zullen hebben op de natuurwaarde van beken binnen de gemeente. Om dit effect nog te vergroten wordt aanbevolen om ook de andere beken in de gemeente meer ruimte te gaan geven, waaronder de Boerdonksche Aa.

De bijzondere natuurwaarden laten een matige tot redelijke kwaliteit zien. Dit valt voor bijzondere natuurwaarden tegen. Dit komt enerzijds door de vrij strenge beoordeling van het SNL, maar ook door een gebrek aan gegevens. Anderzijds zijn er ook wel duidelijk mogelijkheden om de natuurwaarden te vergroten door verbeteringen aan te brengen in het bosrandbeheer en fasering van het hooibeheer.

De natuurwaarde van het Torrenven gaat licht achteruit. Het is van belang hier goed op het beheer te letten en dit vooral kleinschalig uit te voeren. Verder wordt aanbevolen het heidegebied uit te breiden.

Ook de natuurwaarde van het agrarisch gebied is over het algemeen genomen matig en gaat nog steeds achteruit. Om hierin een echte kentering teweeg te brengen is het nodig het aantal kleine landschapelementen sterk te vergroten. Er worden hierin al duidelijke goede stappen gezet, door bijvoorbeeld het aanleggen van allerlei kleine natuurgebiedjes langs de beken en het extensiveren van het beheer van de zandwegen, maar deze zijn over het algemeen te kleinschalig om ook echt effecten terug te kunnen zien. Door het structureel toepassen van een rand van enkele meters om agrarische percelen waar zich ruigte of struweel kan ontwikkelen, kan de natuurwaarde van het agrarisch gebied sterk verbeteren.

De stilstaande wateren herbergen een redelijke natuurwaarde wat betreft amfibieën. Aandachtspunt is hierbij om de poelen goed te blijven beheren en te trachten het leefgebied van bijzondere soorten uit te breiden.

De natuurwaarde binnen de bebouwde kom wordt als matig tot redelijk beoordeeld en is in de afgelopen jaren iets achteruit gegaan. De dorpen zijn al behoorlijk groen en de gemeente heeft recent enkele duizenden vierkante meters borders met vaste planten in de bebouwde kommen aangelegd. Bewoners stimuleren hun tuinen groen in te richten en het toepassen van nestkasten kan de natuurwaardescore verder verbeteren.

De ontwikkeling van de bermen laat een zeer wisselend beeld zien. Sommige bermen gaan duidelijk vooruit, maar andere achteruit. Deels kan dit veroorzaakt worden door ruis in de

data. Het is de verwachting dat dit met de jaren minder wordt. Daarnaast kan het ook zijn dat op termijn het beheer nogmaals bekeken moet worden en eventueel bijgesteld.

De natuurwaarde van de zandwegen is redelijk en gaat vooruit. Aandachtspunt is hier wel dat er niet teveel beschaduwning op moet treden.

De natuurwaarde van de bossen laat een gevarieerd beeld zien: van slecht tot goed. Het bosrandbeheer van de gemeente lijkt in ieder geval een positief effect te hebben. Een beter bosrandbeheer bij de natuurgebieden kan hier verder verbetering in brengen.

De natuurwaarde van de nieuwe natuurgebieden is redelijk tot goed en dit geeft duidelijk aan dat de aanleg van nieuwe natuurgebieden een positief effect kan hebben op de natuurwaarde van de gemeente. Om te voorkomen dat de poel bij Clerxbos dichtgroeit wordt aanbevolen deze mee te maaien.

BRONNEN

- **Albers, K. en Bleeker M. (2010):** Natuurmonitoring gemeente Laarbeek. Monitoring-plan. Ecologica.
- **Bleeker, M. en Albers, K. (2012):** Natuurmonitoring gemeente Laarbeek. Resultaten 2011. Ecologica.
- **Naturetoday.com**
- **Netwerk Ecologische Monitoring, Sovon & CBS, www.sovon.nl**
- **van de Haterd, R.J.W., van Grunsven, R.H.A. en Achterkamp, B. (2010).** Monitoring van oevers en natuurontwikkelingsprojecten 2009. Waterschap Aa en Maas districten Boven Aa en Beneden Aa. Bureau Waardenburg.
- **van de Haterd, R.J.W., van Grunsven, R.H.A. en Achterkamp, B. (2011).** Monitoring van oevers en natuurontwikkelingsprojecten 2010. Waterschap Aa en Maas districten Boven Aa en Beneden Aa. Bureau Waardenburg.
- **Hop, J. (2010).** KRW Visstandenonderzoek Aa en Maas (2009). Waterschap Aa en Maas. ATKB.
- **NDFD, 10 oktober 2017**
- **Soes, D.M, Broeckx, P.B., Spier, J.L., Van den Boogaard, B. en Bergsma, J.H. (2013).** KRW visstandbemonstering Waterschap Aa en Maas 2012. Bureau Waardenburg.
- **van Swaay, C., Termaat, T. en Plate, C. (2011).** Handleiding Landelijk Meetnet Vlinders en Libellen. De Vlinderstichting en Centraal Bureau voor de Statistiek.
- **Van Swaay, C., Termaat, T., Huskens, K. Kok, J. en Martin, P. (2016).** Vlinders en libellen geteld, jaarverslag 2016.
- **van Turnhout, C. en van Diek, H. (2007).** Handleiding MUS (Meetnet Urbane Soorten). SOVON Vogelonderzoek Nederland.
- **Verhoeven, D. (2011).** Evaluatie van het verschrallingsbeheer Gemeente Laarbeek 1997-2011. Hogeschool HAS Den Bosch.
- **Verhoeven, A., op den Buijs, T. en op den Buijs, A. (2011).** Vogeltelling Agrarische soorten 2011. Gemeente Laarbeek. Vogelwerkgroep 'De Ortolaan'.
- **Vogelwerkgroep 'De Ortolaan'.** Handleiding Patrijzentelling.

Bijlage 1: Natuurwaardeontwikkeling van de ecologisch beheerde bermen.

	2011/2012	2015/2016	trend
BD-PtrBecanusstr-1	1,6	2,7	++
AR-Lieshoutseweg-1	1,8	2,7	++
AR-Bakelseweg-2	2,6	3,2	++
BD-de Hei-4	2,4	3	++
AR-Biezen-2	1,6	2,2	++
LH-'t Hof-2	0,9	1,5	++
BD-Grensweg-1	0,9	1,5	++
AR-Bakelseweg-1	2,5	3	+
BD-Prof. Dondersweg-2	1,1	1,6	+
AR-Asdonkseweg-2	2,6	3	+
LH-Provincialeweg-2	2,1	2,5	+
BD-Oostbeemdweg-1	1,6	2	+
LH-Beemdkant-1	1,5	1,9	+
LH-Herendijk-1	0,8	1,1	+
LH-Provincialeweg-1	2,8	3	=
BD-Herendijk-1	0,7	0,9	=
MH-Heieindseweg-1	1,9	2	=
LH-'t Hof-1	0,8	0,9	=
LH-Provincialeweg-3	2,2	2,3	=
LH-Ginderdoor-1	0,9	0,8	=
AR-Kanaaldijk-1	3,1	3	=
MH-Schaapsdijk-1	2	1,9	=
LH-prov-weg-2A	1,6	1,5	=
BD-Heereindsestr-1	1,8	1,6	=
BD-Herendijk-2	0,9	0,7	=
BD-Donkervoortsestr-1	1,6	1,4	=
LH-Ginderdoor-2	2,5	2,2	-
LH-prov-weg-1A	2,3	2	-
BD-Prof. Dondersweg-1	1,3	1	-
LH-De Bosrand-1	1,1	0,8	-
LH-Beemdkant-2	0,8	0,5	-
MH-Schaapsdijk-2	2,5	2,1	-
AR-Biezen-1	1,7	1,3	-
LH-Herendijk-2	1,5	1	-
BD-de Hei-2	1,4	0,8	--
BD-Oostbeemdweg-2	1,5	0,9	--
LH-Ginderdoor-3	1,8	0,9	--
BD-Peeldijk-1	2,1	1,1	--
AR-Kanaaldijk-2	2,5	1,4	--
BD-de Hei-1	2,3	1,1	--

AR-Asdonkseweg-1	2,6	1,1	--
MH-de Hei-1	3	1,2	--
BD-de Hei-3	2,9	0,9	--
AR-Lieshoutseweg-2	3	0,6	--